

Voorjaarsnota 2017

Inhoudsopgave

Programma 1 Waterveiligheid

Programma 2 Watersysteem

Programma 3 Afvalwater

Programma 4 Wegen

Programma 5 Omgeving & Organisatie

Ondersteunende producten

1. Inleiding
2. Samenvatting
3. Vaststelling
4. Ontwikkelingen
5. Voorjaarsnota in hoofdlijnen
6. Programma's
7. Meerjarenraming 2017 t/m 2021
8. Overige financiële aspecten
9. Investerings

1. Inleiding

De gevolgen van het economisch herstel in Nederland en de verandering van de relatie tussen burger en overheid zijn in 2016 voorzichtig en in 2017 meer substantieel voelbaar voor het waterschap. Dit vraagt extra inzet en een nieuwe houding van bestuur en organisatie. Het veroorzaakt ook beweging op de arbeidsmarkt en maakt een strategische benadering van onze positionering en personele planning steeds urgenter en belangrijker.

De maatschappelijke verandering waarin burgers en bedrijven op onderdelen meer zeggenschap willen bij wat er in hun woon en leef-werkomgeving gebeurt leidt tot eigen initiatieven waarbij het waterschap niet meer het moment bepaalt en per initiatief haar rol en aanpak moet bepalen. Deze maatschappelijke verandering is ook verwerkt in de omgevingswet. In deze wet wordt meer uitgegaan van gelijkwaardigheid van partijen en komen plannen in samenspraak met verschillende overheden en burgers en bedrijven tot stand. Het vraagt deregulering en een toegankelijke vraaggestuurde ontsluiting van de informatie en regels van de overheid. De implementatie van de wet is in 2017 in volle gang, vraagt extra formatie en zal ook in de jaren daarna nog veel inzet van onze organisatie vragen om processen, en regels hierop aan te passen. De eventuele noodzakelijke investeringen voor digitalisering van alle informatie die aan de wet verbonden is, zal pas de komende jaren helder worden. Het is duidelijk dat de wet onze verhouding tot de burger en collega-overheden ingrijpend en definitief zal veranderen. De impact daarvan is op dit moment nog niet te overzien.

De positieve economische ontwikkeling leidt tot merkbaar meer investeringen in de bouw en een algemene toename van de vraag naar personeel. De nieuwbouw- en renovatieplannen en infrastructurele werken vragen onuitstelbare aandacht om het waterbeheerbelang goed in de planvorming plaats te geven. Het biedt tevens kansen om onze eigen opgave te combineren met deze ruimtelijke ontwikkelingen. Dit leidt soms tot versnelling van onze eigen geplande investeringen of verdringt geplande werkzaamheden naar een later jaar als uitstel daarvan mogelijk is. Omdat de rente nog altijd laag is, is het vervroegd uitvoeren van werkzaamheden in dat opzicht ook financieel gunstig. De toename van de bouwactiviteiten in het land zal naar verwachting de komende jaren ook een prijsopdrijvend effect hebben op onze bouw- en infrastructuurle aanbestedingen. De omvang van dit effect is moeilijk in te schatten en is daarom niet begroot maar wel meegenomen in onze risicoparagraaf en de beoordeling van het benodigde (weerstand)vermogen.

Dit geldt ook in zekere zin voor de investeringsagenda die door de drie koepelorganisaties van de lagere overheden (VNG, IPO en UvW) aangeboden is aan de onderhandelaars voor het nieuwe kabinet. Deze investeringsagenda zet in op het gezamenlijk ontwikkelen van kennis en doen van investeringen gericht op duurzaamheid (klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie). Wij hebben in zekere mate rekening gehouden met investeringen op het gebied van energietransitie zoals gemeld bij de vaststelling van ons duurzaamheidsbeleid. De gevolgen van het tempo en uitvoering (investeringen en voordelen) van de agenda is mede afhankelijk van de inzet van het nieuwe kabinet op dit onderwerp en daarom nog niet

meerjarig te begroten, maar wel meegwogen als ontwikkeling van belang met betrekking tot onze reservepositie.

De afgelopen jaren hebben wij de inzet voor derden of grote noodzakelijke projecten soms laten prevaleren boven uitstelbare onderhoudstaken. Wij hebben er toen voor gekozen om de organisatie niet uit te breiden teneinde de tarieven in de afgelopen zware financiële periode voor onze ingezetenen niet extra te belasten met verdere tariefsverhoging. Wij moeten nu echter vaststellen dat de rek uit deze systematiek is. Om onze basistaak, het beheer en onderhoud van ons watersysteem, op een aanvaardbaar niveau te houden is extra personeel nodig voor de taken die voortkomen uit bovenbeschreven ontwikkelingen. De economische ontwikkelingen leiden ook tot hogere inkomsten en door de nog altijd lage rente kunnen deze kosten opgevangen worden zonder dat de dalende trend die vorig jaar is vastgesteld in onze tariefsontwikkeling hoeft te worden doorbroken.

Duidelijk is dat door de geschetste ontwikkelingen het werk minder planbaar is dan voorheen, terwijl het onze verantwoordelijkheid is om ver vooruit te kijken en tijdig op ontwikkelingen te anticiperen. Klimaatontwikkelingen en waterveiligheid zijn onderwerpen die een tijdhorizon van vijftig tot honderd jaar vragen. Het treffen van preventieve maatregelen vraagt een gemiddelde doorlooptijd van twaalf jaar. Het langcyclische plannen versus het kortcyclisch reageren op maatschappelijke ontwikkelingen en initiatieven staan soms op gespannen voet met elkaar. Deze ontwikkelingen vragen een andere

aanpak en soms ook andere vaardigheden en meer personele ruimte om initiatieven van derden te kunnen begeleiden of beantwoorden. Net zoals het terugbrengen van het aantal regels die het waterbeheer ten opzichte van onze omgeving borgen versus de toegenomen verantwoordingsplicht over de regels die door andere overheden gesteld worden. Het zijn opgaven die voorkomen uit een maatschappij die steeds minder verdraagt dat zaken niet goed gaan en bewijslast vraagt indien er overlast ontstaat. Dat laatste is een echte uitdaging van deze tijd in relatie tot onze taak, het bieden van veiligheid en het voorkomen van wateroverlast in een steeds dichterbebouwde omgeving, met meer mensen.

2. Samenvatting

Financiële kaders

Het kader voor de Voorjaarsnota wordt gevormd door de financiële kaders van het coalitieakkoord, het Waterbeheerplan en het bedrijfsplan. Het Waterbeheerplan voor de planperiode 2016- 2021 is in de verenigde vergadering van juni 2016 vastgesteld. Het bedrijfsplan, waarin uitgewerkt hoe de organisatie de ambities uit het Waterbeheerplan gaat realiseren, is halverwege 2015 vastgesteld door het management. Hierdoor is het beleid en de financiële consequenties van het beleid voor de komende jaren grotendeels duidelijk en ook op hoofdlijnen verwerkt in de Programmabegroting 2017.

Doel van deze Voorjaarsnota is het actualiseren van het beleid met de financiële consequenties voor de meerjarenraming en het huidig begrotingsjaar. Ook kan eventueel gewenst nieuw beleid, anders dan volgend uit het nieuwe Waterbeheerplan, worden verwerkt.

Financiële beschouwingen 2017

Het saldo van baten en lasten was begroot op € 3,9 miljoen negatief. De voorjaarsnota 2017 laat een negatief exploitatieresultaat zien van € 4,3 miljoen. De personeelslasten nemen circa € 1 miljoen toe en de goederen en diensten aan derden en bijdragen aan derden nemen met circa € 0,6 miljoen toe. Anderzijds nemen de kapitaallasten met € 1 miljoen af en nemen de personeelsbaten met € 0,4 miljoen toe. In hoofdstuk 5.2 lichten we dit verder toe.

Meerjarenperspectief

Eén van de financiële uitgangspunten is erop gericht om aan het eind van de periode van de meerjarenraming een kostendekkend tarief te bereiken en de tariefegalisatiereserves te hebben afgebouwd tot nihil. In het kader van duurzaam financieel beheer schuiven we lasten niet door naar de toekomst, maar nemen die nu. Om de lasten op korte termijn niet te laten stijgen, voeren we een aantal jaren beleid op het realiseren van besparingen en dekken we de resterende tijdelijke tekorten met het beschikbare overschot in de tariefegalisatiereserves. Hierdoor nemen de tariefegalisatiereserves af. Vanaf 2020 neemt de tariefegalisatiereserve van de watersysteemheffing echter toe omdat vanaf dat jaar de belastingopbrengsten hoger zijn dan de lasten. Gezien de ontwikkelingen en de onzekerheden naar de toekomst toe vanuit het risicomanagement, is het wenselijk om deze reserve op niveau te houden en niet af te bouwen.

In deze voorjaarsnota is het stijgingspercentage bij de zuiveringsheffing en wegenheffing aangepast.

Watersysteemheffing

Op het moment van schrijven zijn er nog geen nieuwe ramingen van de RBG ontvangen, hierdoor blijven de inzichten conform de Programmabegroting 2017.

In de categorie ongebouwd is het aantal hectaren natuur niet aangepast, het aantal hectaren natuur blijft 3.100 hectaren. Het aantal hectaren verharde openbare wegen is voor 2017 2.500

hectaren en is vanaf 2018 verder bijgesteld naar 2.200 hectaren. Het betreft technische correcties.

De tariefegalisatiereserve van deze heffing bedraagt na aftrek van het verwacht negatief exploitatieresultaat over 2017 circa € 6,9 miljoen. De begrotingstekorten voor de watersysteemheffing kunnen daarom de komende jaren worden gedekt uit de tariefegalisatiereserve. De tariefegalisatiereserve komt eind 2021 uit op € 4,1 miljoen positief.

Zuiveringsheffing

Binnen het grensoverschrijdend afvalwater is per mei 2017 een nieuw bedrijf uit Zoetermeer aangehaakt. Hierdoor stijgt het aantal geraamd aantal vervuilingseenheden met circa 25.000 eenheden. Vanaf 2018 is het aantal ve's met dit aantal bijgesteld.

In 2021 is het stijgingspercentage 1 %. Dit is nodig om te komen tot een kostendekkend tarief.

De tariefegalisatiereserve van deze heffing bedraagt na aftrek van het verwacht negatief exploitatieresultaat over 2017 circa € 6,8 miljoen. De begrotingstekorten voor de zuiveringsheffing kunnen daarom de komende jaren worden gedekt uit de tariefegalisatiereserve. Het meerjarenperspectief laat zien dat aan het eind van 2021 de tariefegalisatiereserve uitkomt op € 4,4 miljoen positief.

Wegenheffing

Het stijgingspercentage voor de wegenheffing is in 2018 verlaagd van 0% naar -2% en vanaf 2019 verlaagd van 0% naar -1%.

De tariefegalisatiereserve van deze heffing bedraagt na toevoeging van het verwacht positief exploitatieresultaat over 2017 circa € 4,1 miljoen. De begrotingstekorten voor de wegenheffing vanaf 2017 kunnen worden gedekt uit de tariefegalisatiereserve. Het meerjarenperspectief laat zien dat aan het eind van 2021 de tariefegalisatiereserve uitkomt op € 2,9 miljoen positief.

3. Vaststelling

Ingevolge artikel 100 van de Waterschapswet opgemaakt door de dijkgraaf en de hoogheemraden van het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard,

Rotterdam, 23 mei 2017

Dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland en de Krimpenerwaard,

secretaris-directeur,

dijkgraaf,

M.J.H. van Kuijk

mr. J.H. Oosters

Rotterdam, 28 juni 2017

secretaris-directeur

voorzitter

M.J.H. van Kuijk

mr. J. H. Oosters

4. Ontwikkelingen

4.1 Externe ontwikkelingen

4.2 Interne ontwikkelingen

4.1 Externe ontwikkelingen

Zuiveringsplicht glastuinbouwbedrijven met betrekking tot gewasbeschermingsmiddelen

Met ingang van 1 januari 2018 worden glastuinbouwbedrijven verplicht om zuiveringstechnieken toe te passen op alle afvalwaterstromen waarin zich gewasbeschermingsmiddelen kunnen bevinden. Afvalwaterstromen met gewasbeschermingsmiddelen mogen niet meer ongezuiverd het bedrijf verlaten en in het oppervlaktewater of op de riolering terecht komen. Bedrijven kunnen gebruik maken van een individuele installatie, maar mogen ook collectieven vormen om gezamenlijk een zuiveringsinstallatie te bouwen. Bij een collectieve aanpak krijgen de bedrijven uitstel tot 1 januari 2021 om aan de wettelijke verplichtingen te voldoen. Op dat moment moet de collectieve installatie draaien. De aanpassingen in het Activiteitenbesluit hiervoor moeten echter nog worden vastgesteld.

De collectieven hebben vóór 1 januari 2017 een businesscase aangeleverd bij de milieudiensten. De beoordeling van de businesscase is echter nog niet mogelijk omdat de wetgeving nog niet is vastgesteld.

Voor het beheersgebied van het hoogheemraadschap is alleen aquaReUse als collectief aangemeld. Alle overige bedrijven kiezen voor een individuele oplossing. Overigens zijn de tuinders zich nog aan het beraden over het uitrusten van de installatie met een module voor de zuivering van gewasbeschermingsmiddelen.

De uitvoering van deze verplichting voor de glastuinbouw brengt voor ons hoogheemraadschap de volgende werkzaamheden met zich mee:

- Het, samen met de gemeenten, aanleveren van informatie over waterstromen en rioleringen;
- Het beoordelen van verschillende zuiveringstechnieken die zullen worden toegepast.

Gebiedsgerichte aanpak glastuinbouw

In het bestuurlijk overleg 'Emissieloze kas' is afgesproken dat het hoogheemraadschap zich wil richten op een gebiedsgerichte aanpak voor beperking van de emissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. In samenwerking met bedrijven wordt bepaald welke extra acties op het gebied van monitoring en advisering nodig zijn om de glastuinbouw maximaal te ondersteunen bij het sluiten van de waterketen. In 2017 starten we met een pilot in de gemeenten Zuidplas en Waddinxveen. Afhankelijk van de resultaten gaan we de volgende jaren ook in de gemeente Lansingerland aan de slag. In de pilot wordt ook gekeken of de werkwijze in de bestaande formatie kan worden ingepast of dat voor de vervolgjaren extra formatie nodig is.

Investeringsagenda 'naar een duurzaam Nederland' voor de Kabinetsformatie 2017

Gemeenten, provincies en waterschappen slaan de handen ineen om Nederland energieneutraal, klimaatbestendig en circulair te maken. Op 10 maart presenteerden zij de investeringsagenda *Naar een duurzaam Nederland*. Daarmee nodigen zij het Rijk, bedrijven, organisaties en burgers uit om samen te investeren in de realisatie

van de energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie. De investeringsagenda is inbreng in de kabinetsformatie.

Green deal duurzaam GWW 2.0

Op 17 januari 2017 ondertekenden de waterschappen samen met 61 andere overheden, marktpartijen en kennisinstellingen afspraken om duurzamer te werken in de Grond-, Weg- en Waterbouw (GGWW)-sector. De waterschappen hebben afgesproken om in 2020 in alle projecten verantwoord om te gaan met grondstoffen en materialen. Deze afspraken zijn inmiddels onderdeel van de Nota Duurzaamheid die het algemeen bestuur van het hoogheemraadschap op 29 maart 2017 heeft vastgesteld. De Unie van Waterschappen heeft samen met het ministerie van Infrastructuur en Milieu een praktische handleiding ontwikkeld voor het toepassen van de Aanpak Duurzaam GWW in GWW-projecten en te koppelen aan organisatiedoelstellingen. Hiervoor is gebruik gemaakt van praktijkervaringen van de decentrale overheden.

Maatschappelijke participatie & Burgerinitiatieven

Er is een duidelijke toename waarneembaar van subsidieverzoeken in het kader van onze Bijdrageregeling omgevingsinitiatieven duurzaam waterbeheer en maatschappelijke (burger) initiatieven die het waterbeheer raken. Dat betreft initiatieven die vaak gericht zijn op (behoud of verbetering van de kwaliteit van de) directe woon- en leefomgeving. De begeleiding en of behandeling van deze initiatieven vraagt nieuwe werkvormen en soms aanpassing van de planning van werkzaamheden of extra inzet.

Economische ontwikkeling

Het herstel van de economie lijkt waarneembaar in de toename van bouwplannen in onze regio. Dit betreft zowel infrastructurele plannen als woningbouwontwikkelingen die impact hebben op het waterbeheer. Wij proberen deze planontwikkeling zo vroeg mogelijk te volgen en inbreng te leveren die duurzaam waterbeheer borgt. Daarbij zoeken wij mogelijkheden om eventuele werkzaamheden die wij moeten uitvoeren te combineren bij de planontwikkeling en uitvoering.

De toegenomen vraag naar arbeid is ook een merkbaar gevolg van het economische herstel. Wij zien meer dan in voorgaande jaren medewerkers doorstromen naar andere werkgevers en voor sommige functies is er minder aanbod van geschikte kandidaten. Omdat niet te voorzien is waar vacatures zullen ontstaan kan het noodzakelijk zijn om meer dan wij normatief nastreven, medewerkers via tijdelijke inhuur te moeten aantrekken. Om noodzakelijke kennis goed te borgen willen wij op bepaalde functies iets meer formatieve ruimte creëren en de budgetten voor incidentele advisering reduceren. Dit maakt ons meer robuust bij het ontstaan van vacatures.

4.2 Interne ontwikkelingen

Invoering en uitvoering wetgeving

De Invoering en uitvoering van recent vastgestelde wetten vraagt een grote en toenemende ambtelijke inzet. Denk hierbij aan de omgevingswet, de WBGT (Digitalisering data), de BIWA (informatie)beveiliging), WBP en AVG Algemene Verordening Gegevensbescherming. Daarnaast is er een toenemende

verantwoordingsplicht die een zware administratieve last met zich meeneemt. Dit betreft zowel de primaire taak, met bijvoorbeeld de Zorgplicht op het gebied van keringenbeheer, als de middelen, door de aanbestedingswet en toegenomen onderzoeksvraag van de accountant. Deze ontwikkeling dat de organisatie er voor moet zorgen dat je te allen tijde schriftelijk moet kunnen aantonen dat je je werk goed uitvoert doet de kosten van overhead op de taakuitvoering toenemen.

5. Voorjaarsnota in hoofdlijnen

5.1 Financiële beschouwingen

5.2 Begroting 2016 naar kosten en opbrengstesoorten

5.3 Begroting 2016 naar programma's en kostendragers

5.1 Financiële beschouwingen 2017

Algemeen

Het saldo van baten en lasten was begroot op € 3,9 miljoen negatief. De voorjaarsnota 2017 laat een negatief exploitatieresultaat zien van € 4,3 miljoen. De personeelslasten nemen circa € 1 miljoen toe en de goederen en diensten aan derden en bijdragen aan derden nemen met circa € 0,6 miljoen toe. Anderzijds nemen de kapitaallasten met € 1 miljoen af en nemen de personeelsbaten met € 0,4 miljoen toe. In hoofdstuk 5.2 lichten we dit verder toe.

Financiële uitgangspunten

Het Centraal Planbureau (CPB) verwacht een stevige groei dit jaar. De groeiverwachting van de Nederlandse economie bedraagt in 2017 2,1% en in 2018 1,8%. Op termijn (2018-2021) zijn de economische vooruitzichten gunstig met een groei van 1,7% gemiddeld per jaar. De groei is het gevolg van een stijgende consumptie door huishoudens en uitvoer. De groei van de economie gaat gepaard met een toenemende werkgelegenheid in de marktsector en in de zorg. Dit jaar komt de werkloosheid uit op 4,9% van de beroepsbevolking en 4,7% volgend jaar. De rente en inflatie lopen licht op, maar blijven laag. De inflatie loopt onder invloed van de hogere energieprijzen op naar 1,6% in 2017 en 1,4% in 2018. De koopkracht neemt toe met 0,7%. De internationale omgeving blijft echter onzeker. De gevolgen

van de Brexit lijken vooralsnog mee te vallen, maar de economische en politieke situatie in de Europese Unie blijft ongewis. Het begrotingsoverschot van Nederland dat vorig jaar is ontstaan, loopt in de ramingsperiode verder op, tot 0,8% bbp in 2018.

De verwachtingen zijn dat de rente voorlopig laag blijft. Daarom stellen wij voor om in deze voorjaarsnota:

- De rente op kort geld te handhaven op 0,1%;
- De rente op lang geld te handhaven op 1,5%;
- De rente op het eigen vermogen te handhaven op 3,0%.

De investeringsprojecten en de beheerproducten leggen beslag op (een deel van) het vermogen en daarom moeten aan de vaste activa en aan de exploitatie rentelasten worden toegerekend. Voor het berekenen van deze rentelasten wordt gebruikt gemaakt van de renteomslagmethode: de rente die uit de financieringsmiddelen voortvloeit wordt omgeslagen over de exploitatie (beheerproducten) en over de investeringsprojecten. Het renteomslagpercentage was 2,0% in de programmabegroting 2017 en komt in deze voorjaarsnota voor de jaarschijf 2017 uit op 2,27%. Voor de jaren daarna daalt het renteomslagpercentage gemiddeld naar 1,86%

Verder handhaven we het meerjarig inflatiepercentage voor goederen en diensten 1,6%. Het inflatiepercentage wordt slechts als referentiegetal in de (meerjaren)begroting opgenomen. De kostenramingen worden door de budgethouders jaarlijks bijgesteld. Eventuele kostenfluctuaties worden daarin meegenomen en kunnen

per sector verschillen (zowel hoger als lager zijn dan het gemiddelde inflatiepercentage).

5.2 Begroting 2017 naar kosten en opbrengstensoorten

Bedragen x € 1.000

Nr.	Omschrijving	Programma begroting 2017	Voorjaarsnota 2017	Verschillen 2017
	Lasten			
2.1	Rente en Afschrijvingen	23.106	22.106	-1.001
	- Rente	6.195	6.313	118
	- Afschrijvingen	16.911	15.793	-1.119
2.2.	Personeelslasten	26.527	27.524	997
	- Loonkosten	25.334	26.437	1.102
	- Pensioenen en wachtgeld	263	276	13
	- Overige Personele Lasten	929	811	-119
2.3	Goederen en diensten van derden	43.233	43.622	389
2.4	Bijdragen aan derden	7.821	8.004	183
2.5	Toevoegingen voorzieningen/onvoorzien	310	110	-200
	Totaal lasten	100.996	101.365	368
	Baten			
3.1	Financiële Baten	1.120	1.120	0
3.2	Personeelsbaten	329	697	368
3.3	Goederen en diensten aan derden	2.625	2.731	107
3.4	Bijdragen van derden	1.442	1.573	131
3.5	Waterschapsbelastingen	85.925	85.925	0
3.6	Interne verrekeningen	5.638	5.038	-600
	Totaal Baten	97.078	97.083	5
	Geraamd exploitatieresultaat	-3.919	-4.282	-363

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Lasten

Rente en afschrijvingen

De afschrijvingslasten dalen met € 1 miljoen vanwege verschuivingen van de uitgavenpatronen van lopende projecten. Een aantal projecten loopt langer door dan voorzien in de programmabegroting en beginnen daardoor later met afschrijven.

Personeelslasten

De personeelslasten stijgen structureel als gevolg van het uitbreiden van de formatie en door verhoging van inleenbudget. De extra inleenbudgetten worden volledig gedekt uit detacheringsinkomsten.

Goederen en diensten van derden

De kosten voor goederen en diensten van derden stijgen per saldo met € 389.000. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een structurele stijging van de zuiveringskosten met € 400.000. De stijging wordt veroorzaakt doordat een bedrijf in Zoetermeer niet meer zelf gaat zuiveren maar dit overlaat aan het waterschap. Daarnaast is een aantal budgetten structureel verhoogd met in totaal € 485.000: een verhoging van het jaarlijks budget voor financieel systeem Prosa (€ 180.000), het opvoeren van budget telefonie (€ 130.000) welke in de programmabegroting abusievelijk foutief is begroot, € 110.000 budget voor de omgevingswet, het doorvoeren van budget voor de CIO (€ 55.000) en een verhoging van het budget voor de accountantkosten (€ 10.000). Tevens is € 90.000 budget opgenomen omdat een schadevergoeding is betaald aan een eigenaar van een woning direct gelegen aan de kade van de Ringvaart nabij gemaal Abraham Kroes. Dit na een gerechtelijke uitspraak.

Structureel verlaagd zijn verschillende advies- en onderzoekbudgetten binnen programma 2 (€ 75.000), het werving- en selectiebudget (€ 25.000), budget bedrijfsfitness (€ 10.000) en de advies- en onderzoeksbudgetten ten behoeve van financiële administratie en inkoop (€ 65.000). Het positief behaalde resultaat in 2016 van de RBG resulteert in een incidenteel voordeel van € 375.000.

Bijdragen aan derden

De stijging van bijdragen aan derden wordt veroorzaakt door het eerder genoemde aanhaken van een bedrijf bij het zuiveren. Het aanhaken gaat gepaard met een subsidie regeling, waarbij het voor het bedrijf voordelen oplevert om de zuivering aan het waterschap over te laten. Dit bedrijf zal gebruik maken van de anti-afhaak subsidieregeling. Deze subsidie wordt door het waterschap afgegeven. Jaarlijks zal aan dit bedrijf op basis van het aantal vervuilingseenheden en de korting een bedrag uitgekeerd worden. In 2017 zal een bijdrage van € 198.000 uitgekeerd worden.

Toevoegingen voorzieningen

Doordat in 2016 een extra dotatie aan de pensioenvoorziening is gedaan van € 1,2 miljoen, kan de meerjarig begrote dotatie naar beneden worden bijgesteld. De extra dotatie aan de pensioenvoorziening in 2016 is het gevolg van een gewijzigde rekenrente en een noodzakelijke bijstorting aan de pensioenen van het voormalig bestuur wegens een afgegeven contante waarde voor deze groep pensioengerechtigden. Dit heeft als effect dat nu de gehele voorziening gebaseerd is op een contante waarde, we alleen bij toevoegingen van een nieuwe pensioengerechtigde of bij

wijzigingen in de rekenrente dienen te doteren en niet meer jaarlijks hoeven te doteren.

Baten

Personeelsbaten

Een aantal medewerkers wordt uitgeleend. Het hoogheemraadschap ontvangt hiervoor een detacheringsvergoeding. Er worden meer medewerkers gedetacheerd dan voorzien tijdens de programmabegroting 2017. Dit levert een voordeel op van € 368.000.

Goederen en diensten aan derden

Doordat de jaarlijkse kosten van financieel systeem Prosa toenemen, stijgt ook de bijdrage van Rijnland aan het hoogheemraadschap structureel.

Bijdragen van derden

De stijging van verwachte bijdragen van derden wordt veroorzaakt doordat in 2017 een stimuleringsbijdrage van € 144.000 voor de omgevingswet wordt verwacht van het rijk.

Interne verrekeningen

Doordat minder uren op projecten zijn begroot ten opzichte van de programmabegroting 2017, is de opbrengst uit geactiveerde uren € 600.000 lager.

5.3 Begroting 2017 naar programma's en kostendragers

Bedragen x € 1.000

	Programma begroting 2017	Voorjaars- nota 2017	Verschillen 2017	Watersysteem beheer 2017	Zuivering beheer 2017	Wegen beheer 2017
Programma 1: Waterveiligheid						
Eigen plannen	223	255	32	255	0	0
Plannen van derden	98	138	40	138	0	0
Beheersinstrumenten waterkeringen	1.236	1.397	162	1.397	0	0
Aanleg en onderhoud waterkeringen	11.288	11.230	-58	11.230	0	0
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	247	234	-14	234	0	0
Totaal waterveiligheid	13.092	13.254	162	13.254	0	0
Programma 2: Oppervlakte- en grondwater						
Eigen plannen	2.816	2.764	-51	2.764	0	0
Plannen van derden	147	148	1	148	0	0
Beheersinstrumenten watersystemen	1.405	1.469	64	1.469	0	0
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	7.351	7.475	124	7.475	0	0
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.636	4.644	8	4.644	0	0
Beheren hoeveelheid water	8.477	8.146	-331	8.146	0	0
Calamiteitenbestrijding watersystemen	175	175	0	175	0	0
Monitoring watersystemen	1.153	1.182	29	1.182	0	0
Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	173	231	58	231	0	0
Totaal Oppervlakte- en grondwater	26.332	26.234	-98	26.234	0	0
Programma 3: Afvalwaterketen en emissies						
Eigen plannen	286	590	303	0	590	0
Plannen van derden	23	11	-12	0	11	0
Getransporteerd afvalwater	4.467	4.439	-28	0	4.439	0
Gezuiverd afvalwater	12.516	12.121	-396	0	12.121	0
Verwerkt slib	5.322	5.363	41	0	5.363	0
Afvalwaterbehandeling door derden	11.113	11.819	706	0	11.819	0
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	681	322	-358	161	161	0
Aanpak diffuse emissies derden	64	55	-9	27	27	0
Totaal Afvalwaterketen en emissies	34.472	34.719	247	189	34.531	0

Programma 4: Wegenbeheer						
Eigen plannen	38	33	-5	0	0	33
Plannen van derden	18	21	3	0	0	21
Beheersinstrumenten wegen	179	175	-5	0	0	175
Aanleg en onderhoud wegen	3.188	3.193	5	112	0	3.081
Wegenverkeersregeling en-verkeersveiligheid	453	456	3	0	0	456
Totaal Wegenbeheer	3.876	3.877	1	112	0	3.765

Programma 5: Omgeving en organisatie						
Eigen plannen	1.039	993	-46	894	99	0
Plannen van derden	0	0	0	0	0	0
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	500	501	1	501	0	0
Vergunningen en meldingen	1.429	1.520	91	1.140	243	137
Adviezen vergunningen	281	450	168	337	72	40
Toezicht	2.121	2.287	167	2.036	229	23
Handhaving	322	44	-278	37	7	0
Belastingheffing	3.275	2.910	-365	1.455	1.309	145
Invordering	815	822	6	225	574	23
Bestuur	1.888	1.973	86	544	1.292	137
Externe communicatie	1.231	1.485	254	713	698	74
Algemeen	-828	-860	-33	-473	-284	-103
Totaal Omgeving en organisatie	12.072	12.123	51	7.408	4.239	477

Totale kosten	89.844	90.207	363	47.196	38.770	4.242
----------------------	---------------	---------------	------------	---------------	---------------	--------------

Dekkingsmiddelen						
Belastingopbrengsten: Systeemheffing	43.855	43.855	0	43.855	0	0
Belastingopbrengsten: Zuiveringsheffing	37.611	37.611	0	0	37.611	0
Belastingopbrengsten: Wegenbeheer	4.459	4.459	0	0	0	4.459
Totale dekking	85.925	85.925	0	43.855	37.611	4.459

Resultaat voor bestemming (tekort)	3.919	4.282	363	3.341	1.159	0
Resultaat voor bestemming (overschot)	0	0	0	0	0	-217

Bestemmingreserve						
Watersysteemheffing	-87	-93	-6	-93	0	0
Zuiveringsheffing	-199	-199	0	0	-199	0
Totaal bestemmingsreserve	-286	-292	-6	-93	-199	0

Resultaat na bestemming (tekort)	3.633	3.991	357	3.248	960	0
Resultaat na bestemming (overschot)	0	0	0	0	0	331

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

6. Programma's

Bijgestelde programmabegroting 2017

Dit hoofdstuk bevat de vijf programma's die in grote lijnen gebaseerd zijn op de thema's uit het voorziene Waterbeheerplan 2016-2021 (WBP). Daarnaast is jaarschijf 2021 toegevoegd in de meerjarenraming.

Elk programma is opgebouwd uit een aantal vaste elementen:

Het eerste deel komt rechtstreeks uit het WBP en staat vast, tenzij er een wijziging van het WBP plaatsvindt. Hierin staat weergegeven:

- Wat houdt het programma in op hoofdlijnen (wat zijn de belangrijkste programmataken);
- Wat zijn de ambities van het programma.

Het tweede deel, de bijstellingen en ontwikkelingen 2017, beschrijft welke nieuwe ontwikkelingen er zijn. Deze ontwikkelingen waren tijdens het opstellen van de programmabegroting 2017 nog niet voorzien. Daarnaast geeft het tweede deel weer wat de organisatie in grote lijnen anders gaat doen om de doelen van 2017 te bereiken. Vervolgens komen de ontwikkelingen en maatregelen 2018 en verder aan de orde.

Verder wordt ingegaan op de financiën van het betreffende programma. Allereerst wordt ten opzichte van programmabegroting 2017 de bijgestelde exploitatiekosten van 2017 weergegeven met een toelichting.

Vervolgens lichten we in hoofdlijnen de mutaties van de kosten in 2018 en verder toe.

De belangrijkste wijzigingen bij de niet beïnvloedbare kosten in de voorjaarsnota zijn veroorzaakt door:

- De rentekosten dalen meerjarig. Het hoogheemraadschap profiteert van de gedaalde rentes de afgelopen jaren. Op korte termijn worden ook geen significante rentestijgingen verwacht waardoor de verwachte rentekosten zijn bijgesteld;
- De afschrijvingskosten dalen meerjarig. Uit een nadere analyse blijkt dat een deel van deze daling wordt veroorzaakt doordat niet alle activa goed zijn verwerkt in de programmabegroting 2017 waardoor de afschrijvingskosten abusievelijk te hoog zijn begroot. De voornaamste oorzaak is dat het nieuwe financiële systeem ten tijde van de programmabegroting 2017 nog in ontwikkeling was.
- Met ingang van mei 2017 haakt een bedrijf in Zoetermeer aan bij het zuiveren van afvalwater. Dit levert het waterschap circa 25.000 extra vervuilingseenheden op. Hierdoor nemen zowel de belastingopbrengsten als de zuiveringskosten toe.

Tot slot wordt in hoofdstuk 6 het bijgestelde investeringsprogramma op de geplande investeringen weergegeven

Programma 1: Waterveiligheid

Veilig en bewoonbaar

Wij zorgen voor de waterveiligheid in ons gebied: dat betekent de burgers en bedrijven beschermen tegen overstromingen vanuit de rivieren de Nieuwe Maas, Lek en Hollandsche IJssel en de boezemwateren. Het risico op overstromingen beperkt het hoogheemraadschap niet alleen door sterke dijken, maar ook door de gevolgen bij een eventuele overstroming (schade en slachtoffers) te beperken. Dit doen wij samen met de waterpartners en de omgeving. We laten het belang van het medegebruik van de waterkeringen nadrukkelijk meewegen.

Bijstellingen en ontwikkelingen 2017

Vanuit de HWBP projecten en vanuit de omgeving (Deltaprogramma en projecten van derden) wordt de komende jaren een groter beslag gelegd op de capaciteit van de organisatie en specifiek van beleid en advies. Voorbeelden hiervan zijn:

- ruimtelijke adaptatie en vitaal kwetsbaar inzichtelijk maken;
- buitendijkse strategie ontwikkelen en maatregelen inzichtelijk maken om risico's beperkt te houden;
- structureel koppelen van waterveiligheid en ruimtelijke ontwikkeling

Onze ambities

- 1.1 Vergroten van de waterveiligheid
- 1.2 Continue zorg voor de waterkeringen
- 1.3 De omgeving centraal stellen

- de bouw van aquaducten in de Rotte en boezemvaart in het kader van het doortrekken van de A13-A16

Financiën 2017

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1000			
Programma 1: Waterveiligheid	Begroting 2017 Jaarschijf 2017	Voorjaars- nota 2017	Verschillen 2017
Eigen plannen	223	255	32
Plannen van derden	98	138	40
Beheersinstrumenten waterkeringen	1.236	1.397	162
Aanleg en onderhoud waterkeringen	11.288	11.230	-58
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	247	234	-14
Totaal	13.092	13.254	162

A frondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting algemeen:

De kosten op het programma zijn € 162.000 hoger dan voorzien in de programmabegroting 2017. De hogere kosten worden voornamelijk veroorzaakt door hogere doorberekende personeelslasten (€ 193.000) en hogere doorberekende indirecte kosten (€ 69.000). Dit zorgt voor hogere kosten op alle beleidsproducten.

De hogere doorberekende personeelslasten ten opzichte van de programmabegroting worden veroorzaakt doordat er minder uren zijn begroot op projecten wat resulteert in minder geactiveerde uren.

Tevens is er een schadevergoeding betaald van € 90.000 aan de eigenaar van een woning direct gelegen aan de kade van de Ringvaart nabij gemaal Abraham Kroes. Dit als gevolg van de schade aan de woning ten gevolge van een in 2012 uitgevoerde kadeophoging. De rechter heeft in kort geding uitspraak gedaan. Dit zorgt voor een incidentele kostenverhoging op beleidsproduct aanleg en onderhoud waterkeringen. De kapitaallasten van programma 1 dalen met circa € 200.000, voornamelijk binnen beleidsproduct aanleg en onderhoud waterkeringen.

Ontwikkelingen en maatregelen 2018 en verder

Naar verwachting zal een belangrijk deel van de beschreven ontwikkelingen en intensivering van onze activiteiten gedurende de gehele planperiode nodig zijn.

Financiën 2018 en verder

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1000

Waterveiligheid	2018	2019	2020	2021
Eigen plannen	298	296	289	290
Plannen van derden	163	162	158	159
Beheersinstrumenten waterkeringen	1.523	1.505	1.491	1.495
Aanleg en onderhoud waterkeringen	10.555	11.302	11.326	11.610
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	276	258	253	261
Totaal waterveiligheid	12.814	13.522	13.517	13.815
Begroting 2017	13.411	13.383	13.636	-
Vershil	-597	139	-119	

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichtingen

De kosten zijn de komende jaren gemiddeld € 192.000 lager dan in de programmabegroting door lagere rentelasten en lagere afschrijvingslasten door wijzigingen in de uitgaven- en inkomstenpatronen. Tevens verwachten wij in 2018 een incidenteel financieel voordeel van € 600.000 als gevolg van de onderuitputting van de beschikbare lumpsum subsidiebijdrage van het project Dijkversterking Capelle Moordrecht. Dit bedrag komt geheel ten gunste van de exploitatie.

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor programma 1.

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
HWBP	11.750	1.900	0	2.750	0	7.100
Uitvoering Gouderak (KIJK)	210.750			27.500		183.250
Subsidie Gouderak (KIJK)	-200.900			-24.750		-176.150
Uitvoering Zuidplas/Capelle	1.900	1.900				
Subsidie Zuidplas/Capelle	0					
Uitvoering pov Voorlanden	785		785			
Subsidie pov Voorlanden	-785		-785			
Uitvoering innovatie Actuele Sterkte	1.560	1.560				
Subsidie innovatie Actuele Sterkte	-1.560	-1.560				
Reconstructie primaire wk	2.400	0	600	600	600	600
Reconstructie regionale wk	8.325	1.185	1.510	1.910	1.855	1.865
Totaal Programma 1	22.475	3.085	2.110	5.260	2.455	9.565

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting op geplande investeringen

Reconstructie primaire waterkeringen

Jaarlijks wordt een deel van de bekledingsvlakken van het buitentalud van de PWK vervangen. Het profiel van de talud wordt in de oorspronkelijke staat teruggebracht en ook de steenbekleding wordt vervangen. Dit gebeurt aan de hand van de informatie die uit de najaarsinspectie wordt verkregen. Voor de goedgekeurde dijkvakken geldt een regime van preventief onderhoud. Voor de afgekeurde dijkvakken geldt een regime van curatief onderhoud. In 2017 wordt een gedeelte van de buitentalud van de primaire waterkering langs de Hollandsche IJssel in de gemeente Zuidplas en Rotterdam opgehaald en in profiel gebracht. Na de werkzaamheden kunnen de dijkvakken circa 15 jaar mee.

Reconstructie regionale waterkeringen

In 2017 voeren we onder andere het volgende uit:

- Rottebanddreef, Hoekeindseweg groene kade I en II, Westerman in de gemeente Lansingerland;
- Kleikade I, Golfterrein, Campings, Oostpolder III in de gemeente Zuidplas;
- Bebouwde kom Waddinxveen in de gemeente Waddinxveen.

Programma 2: Watersysteem

Voldoende, schoon en aantrekkelijk water

Wij beheren het watersysteem zodat het land geschikt en aantrekkelijk blijft om te wonen, werken en recreëren. De inrichting en het functioneren van het watersysteem wordt zo goed mogelijk afgestemd op de verschillende watergebruikers in ons beheergebied. Daartoe sturen we het water door een afgewogen bemaling. We beheren en onderhouden de watergangen waarbij een gezonde balans is tussen waterkwantiteit en -kwaliteit alsook tussen grond- en oppervlaktewater. Dit doen we in overleg met de omgeving en met een verantwoord evenwicht tussen kosten en baten. We participeren actief bij veranderingen in de ruimtelijke ordening en anticiperen op toekomstige klimaatontwikkelingen.

Bijstellingen en ontwikkelingen 2017

We gaan in 2017 in samenwerking met andere partijen onze doelen trachten te realiseren zowel in de stad als op het platteland. Om uiteindelijk in 2021 deze doelen gerealiseerd te hebben worden dit jaar al een flink aantal fysieke maatregelen gerealiseerd die ons watersysteem verder op orde brengen en optimaliseren. De economie trekt aan en tegelijkertijd vinden er wijzigingen plaats in de wet- en regelgeving zoals de implementatie van de Omgevingswet

Onze ambities

- 2.1 Optimaal en transparant watersysteembeheer
- 2.2 Via een gebiedsgerichte aanpak van wateropgaven naar oplossingen
- 2.3 De omgeving centraal stellen

die ons werk beïnvloeden. Vanwege de aantrekkende economie neemt de bedrijvigheid in ons gebied toe en worden tal van initiatieven ontplooid die zowel kansen als bedreigingen kunnen vormen voor het waterbeheer. De komst van de A16, de verbreding van de A20 en herinrichting van zowel stedelijk- als landelijk gebied zijn hiervan goede voorbeelden.

Het hoogheemraadschap heeft de nadrukkelijke ambitie om hierin samen met andere overheden, bedrijven en particulieren (participatie) een rol te spelen. Hiernaast is er een versnelling zichtbaar om plannen te ontwikkelen en maatregelen te treffen op het gebied van watervoorziening, klimaatadaptatie, wateroverlast en waterkwaliteit zowel vanuit onze eigen ambities als de ambities van anderen. De kansen om onze ambities te realiseren maar hierdoor ook de vraag naar onze inhoudelijke kennis en kunde neemt toe. Deze ontwikkelingen moeten organisatorisch worden opgevangen naast de reguliere taken om ons watersysteem op orde te houden. Het beheer en onderhoud van onze watergangen wordt in samenwerking met anderen uitgevoerd, samen met onze partners werken we aan efficiënt, omgevingsgerichtheid en duurzaam onderhoud. Het hoogheemraadschap kiest ervoor om de kennis en kunde op onze kerntaken verder te ontwikkelen, minder kwetsbaar te maken en zoveel mogelijk zelf in huis te hebben.

De hierboven geschetste ontwikkelingen, het naar voren halen van maatregelen door de mogelijkheid van subsidie (POP3, Life+, USAR) vraagt om een intensivering van onze activiteiten en een structurele verhoging van de capaciteit. Er vindt in 2017 intensivering plaats op de volgende terreinen:

- maatregelen in Rotterdam om onze wateroverlastopgave terug te dringen en het waterbewustzijn te vergroten;
- meer onderzoek en bepaling van maatregelen om onze watervoorziening met het oog op de klimaatveranderingen op orde te houden en te brengen;
- voorbereiding inlaat Leuvehaven vanwege verdiepen Nieuwe Waterweg;
- waterkwaliteitsprojecten worden naar voren gehaald vanwege de mogelijkheden van subsidie (POP3) naast bijvoorbeeld de voorbereiding om de Kralingse Plas op orde te krijgen;
- advisering op het gebied van klimaatadaptatie richting andere overheden;
- advisering op plannen van derden en implementatie van de omgevingswet;
- procesautomatisering en veiligheid (BIWA).

Financiën 2017

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1000

Programma 2: Oppervlakte- en grondwater	Begroting	Voorjaars-	Verschillen
	2017	nota	
	Jaarschijf	2017	2017
Eigen plannen	2.816	2.764	-51
Plannen van derden	147	148	1
Beheersinstrumenten watersystemen	1.405	1.469	64
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	7.351	7.475	124
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.636	4.644	8
Beheren hoeveelheid water	8.477	8.146	-331
Calamiteitenbestrijding watersystemen	175	175	0
Monitoring watersystemen	1.153	1.182	29
Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	173	231	58
Totaal	26.332	26.234	-98

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting algemeen:

De kosten op het programma zijn € 98.000 lager dan voorzien in de programmabegroting 2017. De lagere kosten worden voornamelijk veroorzaakt door lagere afschrijvingskosten (€ 185.000). De afschrijvingskosten dalen voornamelijk door een boekhoudkundige rekenfout in de programmabegroting 2017. In de programmabegroting 2017 is een foutieve boekwaarde berekend voor project gemaal Verdoold, waardoor de afschrijvingskosten circa € 200.000 te hoog zijn begroot. Dit is in de voorjaarsnota gecorrigeerd. De overige exploitatiekosten nemen met circa € 90.000 af doordat verschillende onderzoeks- en adviesbudgetten zijn verlaagd. Dit is een structurele budgetverlaging.

Naast de genoemde lagere kosten nemen de doorberekende personeelslasten € 180.000 toe. De doorberekende personeelslasten nemen toe door de gevraagde capaciteitsuitbreiding.

De toelichting per beleidsproduct is als volgt:

Eigen plannen

Dit beleidsproduct kent circa € 50.000 lagere kosten door lagere indirecte kosten.

Beheersinstrumenten watersystemen

Het beleidsproduct kent een stijging van de doorberekende personeelslasten veroorzaakt door de gevraagde formatie-uitbreiding.

Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen

De kosten voor dit beleidsproduct stijgen met € 124.000. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door hogere kapitaallasten.

Beheer hoeveelheid water

De kostenverlaging van € 331.000 op dit beleidsproduct wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere afschrijvingskosten (€ 240.000). De al genoemde boekhoudkundige correctie van de boekwaarde valt onder dit beleidsproduct. De indirecte kosten dalen met € 50.000 en de doorberekende personeelslasten zijn circa € 30.000 lager door minder begrote uren ten opzichte van de programmabegroting 2017.

Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens

Binnen dit beleidsproduct stijgen de kosten met circa € 60.000. Er worden meer werkzaamheden voorzien ten opzichte van de programmabegroting 2017 wat resulteert in meer begrote uren.

Ontwikkelingen en maatregelen 2018 en verder

Naar verwachting zal een belangrijk deel van de beschreven ontwikkelingen en intensivering van onze activiteiten gedurende de gehele planperiode nodig zijn. De organisatorische wijzigingen en verschuiving van activiteiten van 'uitbesteding' naar 'zelf in huis halen en doen' zijn structureel van aard.

Financiën 2018 en verder

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1.000				
Watersysteem	2018	2019	2020	2021
Eigen plannen	2.988	3.040	2.919	2.885
Plannen van derden	151	150	149	149
Beheersinstrumenten watersystemen	1.611	1.500	1.531	1.481
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	7.409	5.751	5.784	5.568
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.824	4.806	4.771	4.765
Beheren hoeveelheid water	8.672	8.303	7.957	8.136
Calamiteitenbestrijding watersystemen	177	177	175	176
Monitoring watersystemen	1.348	1.336	1.388	1.351
Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	600	147	40	38
Totaal Watersysteem	27.780	25.211	24.713	24.548
Begroting 2017	27.377	25.513	25.471	-
Verschil	403	-302	-758	

Af rondingsverschillen mogelijk

Toelichting effecten meerjarig:

Ondanks de stijging van de doorberekende personeelslasten door de gevraagde formatie-uitbreiding, dalen de kosten binnen programma 2 de komende jaren gemiddeld met € 220.000 ten opzichte van de programmabegroting 2017. Voornamelijk veroorzaakt door een daling van de kapitaallasten ten opzichte van de programmabegroting 2017. De afschrijvingskosten dalen door een verschuiving van de uitgavepatronen van de nog te voteren investeringen (onder andere

Wateroverlastopgave). Tevens is in de voorjaarsnota het investeringsplan Verbeteringen stedelijk water verlaagd met € 450.000. De rentelasten zijn tevens meerjarig naar beneden bijgesteld. Ook waren de kapitaallasten van bepaalde projecten in de programmabegroting 2017 abusievelijk te hoog berekend.

De kosten voor de dienstverlening van Aquon dalen. Meerjarig gezien liggen de totale Aquon kosten circa € 125.000 lager dan in de programmabegroting (met name in 2020 en 2021). Dit is het gevolg van de doorgevoerde ombouwmaatregelen die Aquon heeft genomen.

De structurele verlaging van de onderzoeks- en adviesbudgetten draagt bij aan de meerjarige kostendaling. Daar staat tegenover dat vanaf 2018 € 60.000 extra jaarlijks budget is opgenomen binnen beleidsproduct eigen plannen voor het implementeren van de visie onderhoud stedelijk baggeren. Deze stijging wordt echter gecompenseerd door een verlaging van het budget voor de schouw buitengewoon onderhoud bij programma 5.

Vanaf 2019 dalen de totale kosten van programma 2 aanzienlijk ten opzichte van de totale kosten in 2017 en 2018. Deze voorziene daling wordt veroorzaakt doordat de afschrijvingskosten dalen ten opzichte van 2018. Van enkele grotere projecten eindigt de afschrijvingsperiode (Waterplein Benthemplein, Waterberging Eendragtspolder, Waterberging Kruisplein en Uitvoering maatregelen waterplan Capelle Schollevaar).

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor programma 2.

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Wateroverlastopgave	13.375	0	2.000	2.875	3.750	4.750
Verbeteringen Stedelijk Water	1.050	0	150	300	300	300
Uitvoer Kaderrichtlijn water 2016-2021	1.500	0	0	500	500	500
Peilbesluiten en leggers	1.250	50	150	250	350	450
Renovatie kunstwerken WS	3.700	0	1.000	900	900	900
Materieel HHSK	400	400	0	0	0	0
Totaal Programma 2	21.275	450	3.300	4.825	5.800	6.900

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting op geplande investeringen

Wateroverlastopgave

Dit investeringsplan bestaat uit twee delen. Enerzijds een investeringsplan voor de Wateroverlastopgave waarvoor het hoogheemraadschap aan de lat staat. Dit betreft het uitvoeren van een pakket aan maatregelen dat volgens het Nationaal Bestuursakkoord Water moet worden genomen om te voldoen aan de normering. Hierdoor wordt de waterstaatkundige structuur versterkt in het hele beheersgebied van het hoogheemraadschap. De wateropgave wordt ook wel gezien als het vervolg op het Peil 2010.

Een deel van het investeringsplan is bestemd voor bijdragen aan initiatieven voor dit doel vanuit gemeente Rotterdam. Vooralsnog is het investeringsplan dat bedoeld is voor de bijdrages voldoende. Indien de gemeente haar activiteiten blijft intensiveren en het hoogheemraadschap wil hierin blijven participeren middels een bijdrage, dan zal het investeringsplan wel moeten worden verhoogd. De bijdrages aan de gemeente kennen een korte afschrijftermijn van 5 jaar waardoor een verhoging van het investeringsplan

Wateroverlastopgave Rotterdam zal leiden tot hogere afschrijvingskosten in de exploitatie van programma 2.

Verbeteringen stedelijk water

De stedelijke waterplannen worden gebruikt om onze doelen ten aanzien van NBW, KRW en onderhoud te realiseren. Bemensing en financiering vindt plaats vanuit de hiervoor beschikbare formatie en middelen. In dit investeringsplan is ook de aanleg van natuurvriendelijke oevers opgenomen, voor zover die geen onderdeel zijn van het programma KRW.

Het totale te vóóren bedrag van dit investeringsplan is in de voorjaarsnota verlaagd met € 450.000, omdat op korte termijn naar verwachting minder wordt geïnvesteerd in uitvoeringsmaatregelen dan was voorzien.

Kaderrichtlijn Water (KRW)

De Europese Kaderrichtlijn Water heeft als hoofddoel de daartoe aangewezen grond- en oppervlaktewaterlichamen waar mogelijk te verbeteren. Het hoogheemraadschap voert tot en met 2021 diverse maatregelen uit, die voortvloeien uit het stroomgebied beheersplan 'Rijndelta'.

Peilbesluiten en leggers

Deze investeringen worden aangewend voor de realisatie van de peilbesluiten. De eisen aan de watergangen met de onderhoudsverplichtingen worden vastgelegd in de legger.

Renovatie van kunstwerken en watersystemen

Deze kredieten zijn voor de renovatie van de gemalen en/of de kunstwerken die op grond van een onderhoudsplanning worden uitgevoerd.

Materieel HHSK

Het betreft de investeringen in materieel die worden ingezet bij het uitvoeren van de beheerstaken van het waterschap. Het materieel omvat onder meer machines, aanhangwagens, zoutstrooiers, tractoren, boten en pompen.

Programma 3: Afvalwater

Zuiver water

Wij dragen zorg voor schoon oppervlaktewater door het afvalwater van huishoudens en bedrijven te transporteren en te zuiveren zodat het veilig kan worden geloosd in de rivier of op de sloot. We dringen verontreinigde waterstromen naar oppervlaktewater terug en stimuleren het verminderen van ongewenste lozingen op de riolering. Dit doen we in nauwe samenwerking met onze waterpartners.

Bijstellingen en ontwikkelingen 2017

In april 2017 is, op basis van de in 2016 vastgestelde anti-afhaal regeling Schieland en de Krimpenerwaard, een subsidie toegekend aan een bedrijf in Zoetermeer. Het bedrijf is vanaf mei 2017 (exacte datum later invullen) gestopt met het zelf zuiveren van het afvalwater. Het bedrijf is daarmee nu “aangehaakt”. Het ongezuiverde afvalwater wordt afgevoerd naar de afvalwaterzuivering Harnaschpolder van het hoogheemraadschap van Delfland. Deze extra lozing is gunstig omdat er op Harnaschpolder overcapaciteit beschikbaar is. Deze kan nu voor een deel worden ingevuld. Het hoogheemraadschap zal het bedrijf op basis van de nieuwe lozingssituatie een hogere zuiveringsheffing opleggen. Daar tegenover staan extra uitgaven voor het hoogheemraadschap voor het zuiveren

Onze ambities

- 3.1 Doelmatige, doeltreffende en robuuste systemen voor afvalwaterverwerking
- 3.2 Samenwerking en innovatie voor een duurzame en klimaatbestendige afvalwaterketen
- 3.3 Schoner water door vermindering van emissies

van dit grensoverschrijdend afvalwater en uitgaven voor de subsidie die aan het bedrijf betaald wordt. Omdat de extra opbrengsten ruim boven de extra uitgaven liggen geeft de aanpassing van de lozing van het bedrijf een netto positief resultaat.

Het ontwateringspercentage van het slib lag in de eerste maanden van 2017 lager dan de prognose. Hierdoor is meer slib afgevoerd. De oorzaak voor de slechtere ontwatering werd veroorzaakt doordat het voor de ontwatering gebruikte polymeer minder goede resultaten gaf dan bij de testen van gedurende de aanbesteding. Conform de raamovereenkomst met vijf polymeerleveranciers wordt nu een selectieprocedure uitgevoerd voor een nieuw polymeer. In de tussentijd wordt gebruik gemaakt van het polymeer dat tot vorig jaar werd gebruikt. Naar verwachting zal het ontwateringspercentage weer verbeteren. Maar de totale hoeveelheid afgevoerd slib zal naar verwachting wel hoger uitkomen dan de geraamde hoeveelheid voor 2017.

Financiën 2017

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1000			
Programma 3: Afvalwaterketen en emissies	Begroting 2017 Jaarschijf 2017	Voorjaars- nota 2017	Verschillen 2017
Eigen plannen	286	590	303
Plannen van derden	23	11	-12
Getransporteerd afvalwater	4.467	4.439	-28
Gezuiverd afvalwater	12.516	12.121	-396
Verwerkt slib	5.322	5.363	41
Afvalwaterbehandeling door derden	11.113	11.819	706
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	681	322	-358
Aanpak diffuse emissies derden	64	55	-9
Totaal	34.472	34.719	247

Af rondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting:

Ten opzichte van de programmabegroting 2017 zijn de kosten voor programma 3 gestegen met circa € 247.000. Dit wordt veroorzaakt door een stijging van de exploitatiekosten (beïnvloedbare kosten) met € 642.000. De exploitatiekosten nemen toe door hogere zuiveringskosten (afvalwaterbehandeling door derden) door het aanhaken van een bedrijf uit Zoetermeer. Echter dalen de niet beïnvloedbare kosten met € 396.000 door enerzijds lagere afschrijvingslasten (€ 555.000) en anderzijds hogere indirecte lasten (€ 33.000), personeelslasten (€15.000) en rentelasten (€ 113.000). De afschrijvingslasten dalen omdat bepaalde projecten langer doorlopen dan gepland.

De toelichting per beleidsproduct is als volgt:

Eigen Plannen

De kosten van dit beleidsproduct stijgen met € 303.000 door hogere doorberekende personeels- en rentelasten (niet beïnvloedbare

kosten). De doorberekende personeelslasten stijgen door verschuiving van de begrote uren tussen beleidsproducten.

Gezuiverd afvalwater

Een daling van de kosten van dit beleidsproduct met € 396.000 wordt veroorzaakt door de niet beïnvloedbare kosten. De afschrijvingslasten dalen met € 506.000 door verschuiving van uitgavenpatroon van lopende investeringen en projecten die langer doorlopen dan gepland. Door stijging van de overige niet beïnvloedbare kosten (personeel, rente en indirect) met circa € 146.000 dalen per saldo de kosten van dit beleidsproduct.

Afvalwaterbehandeling door derden

Met ingang van mei 2017 haakt een bedrijf in Zoetermeer bij het afvalwater zuiveren. Dit levert het waterschap circa € 25.000 extra vervuilingseenheden op. Hierdoor nemen de belastingopbrengsten toe maar ook de zuiveringskosten. Dit betekent naar verwachting € 706.000 meer kosten op dit beleidsproduct.

Rioleringsplannen en subsidies lozingen

Daling van de niet beïnvloedbare kosten met € 358.000 door lagere doorberekende personeelslasten. Deze verlaging wordt veroorzaakt door een verschuiving van begrote uren tussen beleidsproducten.

Ontwikkelingen en maatregelen 2018 en verder

Naast de bij 2017 genoemde ontwikkeling worden op dit moment verder geen nieuwe ontwikkelingen voorzien.

Financiën 2018 en verder

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1000

Afvalwaterketen	2018	2019	2020	2021
Eigen plannen	402	400	471	410
Plannen van derden	12	12	11	92
Getransporteerd afvalwater	4.507	3.820	3.777	3.620
Gezuiverd afvalwater	12.540	12.824	12.917	12.883
Verwerkt slib	5.228	5.404	5.373	5.357
Afvalwaterbehandeling door derden	12.503	12.614	12.716	12.926
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	535	527	538	532
Aanpak diffuse emissies derden	118	118	191	192
Totaal Afvalwaterketen	35.845	35.719	35.995	36.013
Begroting 2017	33.737	33.952	34.240	-
Vershil	2.108	1.766	1.754	

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting:

Meerjarig stijgen de totale kosten van programma 3 gemiddeld met € 1.800.000 waarvan exploitatie kosten (beïnvloedbare kosten) gemiddeld met € 1.400.000 per jaar. De stijging komt door hogere zuiveringskosten afvalwaterbehandeling door derden) door het aanhaken van een bedrijf uit Zoetermeer en meerjarige bijstelling van het aantal vervuilingseenheden. De overige stijging van kosten wordt veroorzaakt door niet beïnvloedbare kosten.

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor programma 3.

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Renovatie awzi's	14.560	3.250	3.410	3.200	2.700	2.000
Renovatie transportstelsels	500	100	100	100	100	100
Uitv. studies en efficiëntiepl	375	0	125	0	125	125
Bijdragen aan gemeenten	1.610	730	880	0	0	0
Bijdrageregelingen	625	100	100	225	100	100
Totaal Programma 3	17.670	4.180	4.615	3.525	3.025	2.325

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting op geplande investeringen

Renovatie awzi's

Gelet op de leeftijd van de zuiveringsinstallaties Kralingseveer, Kortenoord en Groenedijk is in de meerjarenbegroting investeringen rekening gehouden met vervangingsinvesteringen op deze zuiveringen, de te vervangen onderdelen of specifieke renovatiewerkzaamheden zijn deels nog niet in detail benoemd.

Renovatie transportstelsels

Dit investeringsplan is bestemd voor onder ander onvoorziene vervangingen voor het transportstelsel. In de huidige bedrijfsvoering hebben we deze kosten veelal in de exploitatie opgenomen. Na votering kunnen we dit krediet aanwenden bij onvoorziene uitval van installatie-onderdelen, zoals bijvoorbeeld pompen, afsluiters of schakelkasten.

Uitvoering studies en efficiëntieplannen

Deze investeringen zijn in de meerjarenbegroting opgenomen voor het uitvoeren van de aanpassingen voortvloeiend uit de energie-efficiëntie plannen. Hiervoor is de meerjarenafpraak energie-efficiency verbreed van zuiveringsbeheer naar het totale waterschap en wordt ook het energie-efficiënt plan (EEP) opgesteld. In dit plan

zijn diverse maatregelen opgenomen worden voor een 2% energie reductie. Deze reductie geldt voor diverse afdelingen

Bijdragen aan gemeenten

Bijdragen voor de renovatie van rioolgemalen in het beheer van de gemeenten. Het betreft hier gemalen en persleidingen in de gemeenten Zoetermeer, Capelle aan den IJssel en Rotterdam.

Bijdrageregelingen

De bijdrageregeling die dient om gemeenten te stimuleren om de lozingen uit de glastuinbouw op de riolering aan te sluiten.

Programma 4: Wegen

Veilig wegennetwerk

Wij zorgen voor een goed berijdbaar en veilig verkeersnetwerk in het landelijk gebied van de Krimpenerwaard. Deze wegen vormen belangrijke schakels in het regionale netwerk. Zowel bij de dagelijkse uitvoering van ons werk als bij de beleidsvorming voor de langere termijn werken we samen met onze partners. Aangezien onze werkzaamheden grote gevolgen kunnen hebben voor de omgeving betrekken we burgers en bedrijven vroegtijdig bij de voorbereiding en uitvoering van projecten.

Bijstellingen en ontwikkelingen 2017

We voorzien geen wijzigingen of aanvullingen op de ambities en maatregelen zoals beschreven in de programmabegroting 2017.

Financiën 2017

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Onze ambities

4.1 Doelmatig uitvoeren van wegbeheer gericht op de berijdbaarheid van wegen

4.2 Bijdragen aan een betrouwbaar en veilig wegennetwerk

4.3 Wegbeheer afstemmen op de omgeving en de

Bedragen x€1000			
Programma 4: Wegenbeheer	Begroting 2017 Jaarschijf 2017	Voorjaars nota 2017	Verschillen 2017
Eigen plannen	38	33	-5
Plannen van derden	18	21	3
Beheersinstrumenten wegen	179	175	-5
Aanleg en onderhoud wegen	3.188	3.193	5
Wegenverkeersregeling en-verkeersveiligheid	453	456	3
Totaal	3.876	3.877	1

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting:

Ten opzichte van de programmabegroting 2017 zijn er geen significante afwijkingen.

Ontwikkelingen en maatregelen 2018 en verder

Op dit moment zijn er verder geen nieuwe ontwikkelingen voorzien.

Financiën 2018 en verder

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1000				
Wegen	2018	2019	2020	2021
Eigen plannen	39	38	37	38
Plannen van derden	24	24	23	24
Beheersinstrumenten wegen	150	149	145	145
Aanleg en onderhoud wegen	3.576	3.509	3.562	3.569
Wegenverkeersregeling en-verkeersveiligheid	431	423	417	416
Totaal Wegen	4.220	4.143	4.185	4.192
Begroting 2017	4.045	4.134	4.196	-
Verschil	175	9	-11	

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting:

De kosten van dit programma stijgen meerjarig gemiddeld met ongeveer € 58.000. Deze stijging wordt veroorzaakt door de stijgende doorberekende personeelslasten. Daarnaast dalen de kapitaallasten.

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor programma 4.

Bedragen x € 1.000						
Investering	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Duurzaam veilig	1.000	0	0	0	1.000	0
Reconstructie polderwegen	9.460	1.700	1.800	1.900	1.800	2.260
Vervanging wegbruggen	2.975	150	800	725	625	675
Materieel HHSK	880	120	323	197	120	120
Totaal Programma 4	14.315	1.970	2.923	2.822	3.545	3.055

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting geplande investeringen

Reconstructie polderwegen

Deze investering betreft de reconstructie van polderwegen in de Krimpenerwaard. Door de slechte bodemgesteldheid van de

Krimpenerwaard pakken we ieder jaar circa vier kilometer polderweg aan. Bij een reconstructie wordt de totale inrichting en het aanzien van de weg geëvalueerd en aangepast aan de categorisering en de veranderde omstandigheden. Beleidslijn hierbij is dat op basis van berekeningen van "life-cycle-costs" aan de voorkant een hogere investering nodig is, maar op termijn de onderhoudsbehoefte afneemt. Om de verkeersveiligheid te verbeteren, richten we de weg in volgens de principes van Duurzaam Veilig. Voor 2017 staan de volgende reconstructies gepland:

- Opweg Schoonhoven,
- Broekselaantje,
- Zuidbroekse Opweg,
- Oudelandseweg,
- Loetweg.

Hiervoor zijn de voorbereidende werkzaamheden reeds gestart. Tevens wordt begonnen met de voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van de reconstructie van de lange- en korte Schoonhovenseweg en de Bergweg Noord.

Reconstructies zijn vaak in meerdere opzichten complex en vergen vooral een goede afstemming met de omgeving en daardoor ruime voorbereidingstijd. Reconstructies bereiden we eerst voor, voordat we een uitvoeringskrediet aanvragen. De bedragen zijn aangepast aan de projecten die in voorbereiding zijn. Tijdens de voorbereiding van het bestek is nauwkeuriger vast komen te staan welke maatregelen

we moeten nemen om aan te sluiten op de na te streven kwaliteit van de wegen na reconstructie.

Vervanging wegbruggen

De investering betreft het vervangen van wegbruggen door duikers of nieuwe bruggen in de Krimpenerwaard. Dit investeringsprogramma is in 2011 volledig herzien op basis van een uitgebreide rapportage over de actuele onderhoudstoestand van de bruggen in het beheersgebied van de Krimpenerwaard. Uit de inspecties en nadere onderzoeken is gebleken dat veel bruggen aan het einde van de technische levensduur zijn en daarom op korte termijn vervangen moeten worden. Op basis van de geactualiseerde planning is de startdatum van de vervanging van een aantal bruggen vervroegd of verlaat. Gezien de omvang van het programma en om de kosten van het programma omlaag te brengen, wordt het werk niet op traditionele wijze aangepakt. Ter besparing van de kosten worden de volgende aspecten kritisch overwogen: innovaties op het gebied van aanleg, materiaalkeuze, beheer en onderhoud van de te vervangen bruggen, standaardisering en contractvorming. Het beheer- en onderhoudsprogramma vormen de basis voor de volgorde. Daarnaast nemen we een aantal bruggen mee in een wegreconstructie. De ervaringen dienen als basis voor het verder uitwerken van de aanpak voor de komende jaren.

In 2017 gaan een 11 tal bruggen vervangen worden. Deze bruggen zijn gesitueerd in de volgende wegen:

- Beijerscheweg Zuid;
- Kadijk West;

- Gouderakse Tiendweg;
- Molenweg;
- Tiendweg West;
- Wetering West.

Materieel HHSK

Jaarlijks wordt op basis van het afschrijvingsbeleid en de technische levensduur een vervangingsplanning opgesteld voor materieel voor algemeen gebruik en groenonderhoud aan de wegen. Voor 2017 staan onder andere op de planning de aanschaf van een tractor, een aanhangwagen met een dieplader, een aanhangstrooier en diverse maaimachines.

Ten opzichte van het Programmabegroting 2017 zijn er geen wijzigingen.

Programma 5: Omgeving & Organisatie

De omgeving

In het Waterbeheerplan ligt het accent op het samen en in directe verbinding met de omgeving uitvoeren van het waterbeheer. Communicatie staat in dienst van het leggen van verbinding tussen het hoogheemraadschap en de omgeving, het samen vinden van oplossingen, het creëren van draagvlak en het zichtbaar en herkenbaar maken van het hoogheemraadschap als waterbeheerder. Daarnaast zorgen we er voor dat we met een goede digitale informatievoorziening (digitale producten en diensten, delen van gegevens) in verbinding kunnen blijven met onze omgeving.

Bijstellingen en ontwikkelingen 2017

De implementatie en uitvoering van de Omgevingswet, de professionalisering van het VTH-domein en de toenemende digitalisering van werkprocessen, dienstverlening en informatievoorziening leidt tot meer werkzaamheden en daarmee een structurele verhoging van de formatie. De gevraagde verhoging van de formatie moet ervoor zorgen dat er de komende jaren voldoende capaciteit is (zowel kwantitatief als kwalitatief) om het werk uit te kunnen voeren.

Het aantal meldingen en vergunningaanvragen op het gebied van grondwater neemt de laatste jaren sterk toe. Daarnaast zal er (onder voorbehoud van bestuurlijke goedkeuring) eind 2017 binnen het hoogheemraadschap een nieuw grondwaterbeleid worden geïmplementeerd, waar meer nadruk komt te liggen op controles in het veld. Dit nieuwe beleid leidt tot een structurele verhoging van de capaciteit.

Financiën 2017

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1000			
Programma 5: Omgeving en organisatie	Begroting 2017 Jaarschijf 2017	Voorjaars- nota 2017	Verschillen 2017
Eigen plannen	1.039	993	-46
Plannen van derden	0	0	0
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	500	501	1
Vergunningen en meldingen	1.429	1.520	91
Adviezen vergunningen	281	450	168
Toezicht	2.121	2.287	167
Handhaving	322	44	-278
Belastingheffing	3.275	2.910	-365
Invordering	815	822	6
Bestuur	1.888	1.973	86
Externe communicatie	1.231	1.485	254
Algemeen	-828	-860	-33
Totaal	12.072	12.123	51

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting:

Op dit programma worden circa € 51.000 hogere kosten begroot. De belangrijkste wijzigingen worden hieronder toegelicht.

Vergunningen en meldingen

Bij dit beleidsproduct zijn de kosten met € 91.000 gestegen. Voornamelijk doordat de legesopbrengsten structureel zijn verlaagd met € 100.000. De verwachting is dat de legesopbrengsten jaarlijks niet meer dan € 100.000 zullen bedragen. De niet beïnvloedbare kosten dalen met € 9.000.

Adviezen en vergunningen, toezicht en handhaving

Binnen deze beleidsproducten hebben verschillende budgetverschuivingen plaatsgevonden. Het betreft begrote uren die naar beter inzicht zijn begroot. Op totaalniveau stijgen de doorberekende personeelslasten binnen deze beleidsproducten. Dit wordt veroorzaakt door de gevraagde capaciteitsuitbreiding. Deze stijging is structureel.

Belastingheffing

Het positief behaalde resultaat van de RBG resulteert in het terugstorten van € 375.000 door de RBG, door een stijging in doorberekende indirecte kosten valt het product € 365.000 positiever uit.

Bestuur

Op het product bestuur wordt een nadeel begroot van circa € 86.000 ten opzichte van de programmabegroting. Voordelen zitten in het

vervallen van een dotatie aan de pensioenvoorziening € 200.000 en een verwachte meeropbrengst binnen vastgoed van € 70.000. Daartegenover wordt een stijging aan kosten begroot door hoger doorberekende personeelslasten van € 123.000, het gevolg van capaciteitsuitbreiding en meer gevraagde bestuurlijke ondersteuning, en doorberekende indirecte kosten € 260.000.

Ontwikkelingen en maatregelen 2018 en verder

Naast de bij 2017 genoemde ontwikkeling worden op dit moment verder geen nieuwe ontwikkelingen voorzien.

Financiën 2018 en verder

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1000				
Omgeving en organisatie	2018	2019	2020	2021
Eigen plannen	983	970	883	890
Plannen van derden	0	0	0	0
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	517	512	531	652
Vergunningen en meldingen	1.702	1.676	1.694	1.570
Adviezen vergunningen	468	601	495	592
Toezicht	2.052	2.038	1.992	1.941
Handhaving	383	380	371	428
Belastingheffing	3.352	3.395	3.437	3.480
Invordering	621	626	631	639
Bestuur	2.072	1.743	2.034	2.044
Externe communicatie	1.380	1.359	1.412	1.582
Algemeen	-777	-747	-747	-747
Totaal Omgeving en organisatie	12.752	12.553	12.733	13.070
Begroting 2017	11.994	11.688	12.089	-
Verschil	758	865	643	

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting:

De stijging van de lasten is het gevolg van hogere doorberekende personele- en indirecte kosten.

Toezicht

Op dit beleidsproduct is het schouwbudget met ingang van 2018 structureel verlaagd met € 60.000. Dit budget is verschoven naar programma 2. Dit ten behoeve van het implementeren van de visie onderhoud stedelijk baggeren.

Bestuur

De bestuurskosten dalen zoals voorzien vanaf 2019 vanwege het eindigen van de afschrijvingskosten van de waterschapverkiezingen 2015. Vanaf 2020 vangen de afschrijvingskosten van de waterschapverkiezingen 2019 aan.

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor programma 5.

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Verkiezingen	1.125	0	0	1.125	0	0
Reconstructie eigendommen derden	330	330	0	0	0	0
Totaal Programma 5	1.455	330	0	1.125	0	0

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting geplande investeringen

Ten opzichte van de programmabegroting is een investeringsplan ingediend voor de werkzaamheden aan de Bergse Linker Rottekade.

Ondersteunende producten

De kosten van de ondersteunende producten verdelen we over de primaire producten. Ze vormen de indirecte kosten voor de

programma's. De methodiek van verdelen beschrijven we in paragraaf 8.1.

Bijstellingen en ontwikkelingen 2017

Met een aanbestedingskalender van gemiddeld 90 á 100 aanbestedingen per jaar lukt het de laatste jaren nauwelijks om voldoende begeleiding aan de organisatie te bieden op het gebied van tactische inkoop. Ook neemt de hoeveelheid complexe aanbestedingen toe. Hierdoor ontstaat afbreukrisico op de kwaliteit van de aanbestedingen en dreigt mogelijke onrechtmatigheid bij het hoogheemraadschap. Deze trend is al enkele jaren zichtbaar in de formele opmerkingen van de accountant. Daarom moet aandacht worden besteed aan strategische inkoop, zodat aan de hand van spendanalyses per inkoopcategorie de aanbestedingen beter in de markt gezet kunnen worden.

Daarnaast treffen we maatregelen in het kader van centraal geleide inkoop. Hierdoor zijn inkoop-adviseurs ook betrokken bij aanschaffen onder de aanbestedingsgrenzen en centraliseren we de ondersteuning voor contractmanagement.

Op gebied van inkoop is daarom een kostenverhoging voor inzet van personeel verwerkt in deze voorjaarsnota.

Door de sterk toegenomen activiteiten van de collegeleden in de buitenwereld neemt de behoefte aan ondersteuning door het secretariaat ook navenant toe. Deze kostenverhoging is verwerkt in deze voorjaarsnota.

Financiën 2017

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

	Begroting 2017 Jaarschijf 2017	Voorjaars- nota 2017	Verschillen 2017
Ondersteunende producten			
Centraal management	1.976	1.491	-485
Personeel en organisatie	2.050	1.987	-63
Interne communicatie	132	124	-8
Algemene bestuurlijke en -juridische ondersteuning	776	1.172	396
Concerncontrol en financieel beleid	1.917	2.653	736
Informatiebeleid en automatisering	3.896	3.747	-149
Huisvesting	1.767	2.065	298
Interne faciliteiten	1.581	1.548	-33
Dienstauto's en fietsen	569	531	-37
Totaal ondersteunende producten	14.663	15.319	656

Bedragen x€1000

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting:

Centraal management

De doorberekende personeelskosten dalen met € 485.000. Deze verlaging volgt uit een verhoogde doorberekening aan de producten bestuur en financiën control.

Personeelsbeleid

Het voordeel wordt vooral veroorzaakt door lager doorberekende personeelslasten.

Bestuurlijke en juridische zaken

De kosten voor de omgevingswet worden begroot op dit product en zijn de oorzaak van de kostenstijging.

Concerncontrol en financieel beleid

De stijging van kosten op dit beleidsproduct wordt veroorzaakt door de doorberekening van personeelslasten. Dit ten gunste van de producten bestuur, centraal management en personeelsbeleid.

Informatiebeleid en automatisering

De aandacht die de I&A-samenwerking heeft gevraagd heeft tot gevolg dat een aantal achtergebleven ICT-projecten nog niet zijn afgesloten. Hierdoor ontstaat een voordeel op de afschrijvingslasten, die naar verwachting naar 2018 worden verschoven.

Huisvesting

De kosten voor huisvesting zijn gestegen met ongeveer € 298.000. Dit komt enerzijds door een stijging van de kapitaallasten (€ 142.000) en doorberekende personeelslasten (€ 103.000). Tevens is het adviesbudget eenmalig verhoogd (€ 52.000).

Ontwikkelingen en maatregelen 2018 en verder

Naast de bij 2017 genoemde ontwikkeling worden op dit moment geen nieuwe ontwikkelingen voorzien.

Financiën 2018 en verder

Netto kosten in exploitatie voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingskosten van investeringen (lopend en gepland):

Bedragen x €1000

Ondersteunende producten	2018	2019	2020	2021
Centraal management	1.427	1.461	1.477	1.512
Personeel en organisatie	2.025	2.024	2.020	2.020
Interne communicatie	130	138	137	137
Algemene bestuurlijke en juridische ondersteuning	1.660	1.294	685	770
Concerncontrol en financieel beleid	2.934	2.908	2.917	2.943
Informatiebeleid en automatisering	4.281	4.206	4.033	3.928
Huisvesting	2.102	2.050	2.023	2.010
Interne faciliteiten	1.462	1.497	1.481	1.484
Dienstauto's en fietsen	575	567	567	567
Totaal ondersteunende producten	16.596	16.145	15.340	15.371

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting:

Algemeen bestuurlijke- en juridische ondersteuning

Het implementeren van de omgevingswet resulteert voor de jaren 2018 en 2019 tot hogere doorberekende personeelsasten en een budgetverhoging van € 110.000 aan beïnvloedbare kosten. Daartegenover staat een verwachte bijdrage geraamd van € 180.000.

Concerncontrol en financieel beleid

Door het implementeren van centraal geleide inkoop en de toevoeging van formatie voor inkoopwerkzaamheden stijgen de doorberekende personeelslasten op het product.

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor de ondersteunende producten:

Bedragen x € 1.000

Investing	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Huisvesting	545	145	100	100	100	100
Materieel GIS	120	80	40	0	0	0
Totaal Ondersteunende Producten	665	225	140	100	100	100

Afrondingsverschillen mogelijk

Toelichting geplande investeringen

Ten opzichte van de programmabegroting zijn de investeringsplannen voor informatievoorziening komen te vervallen. Deze investeringsplannen zijn opgenomen in de begroting van de I&A-samenwerking met Hoogheemraadschap Rijnland. Het bestaande investeringsplan huisvesting is voor de jaren 2020 en 2021 verhoogd met € 100.000. Dit plan is bestemd voor de uitvoer van een meerjarenonderhoudsplan.

7. Meerjarenraming 2017 t/m 2021

In dit hoofdstuk bespreken we de meerjarenraming van kosten en opbrengsten voor de komende vijf jaar. Daarnaast geven we, per heffing, een prognose weer van de tariefontwikkeling betreffende deze periode, inclusief een specificatie van de verschillende opbrengsten.

De volgende paragrafen komen aan de orde:

7.1 Financiële ontwikkelingen 2017 tot en met 2021

7.2 Begroting in meerjarenperspectief

7.3 Meerjarenperspectief van de waterschapstaken

7.1. Financiële ontwikkelingen 2017 tot en met 2021

Bedragen x € 1.000

Begrotingstekort	2017	2018	2019	2020	2021
Begroting 2017	€ 3.919	€ 3.324	€ 526	€ 568	€ -
Voorjaarsnota 2017	€ 4.283	€ 4.901	€ 1.778	€ 894	€ 105
Verschil	€ -364	€ -1.577	€ -1.252	€ -326	€ -

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Bovenstaande tabel geeft de verschillen in het begrotingstekort ten opzichte van de programmabegroting 2017 weer voor de jaren 2017 tot en met 2021. Over de periode 2017 t/m 2020 loopt het begrotingstekort op met circa € 3,5 miljoen.

De belastingopbrengsten wijzigen in de planperiode tot een voordeel van € 3,8 miljoen als gevolg van het verhogen van het aantal

vervuilingseenheden bij de zuiveringsheffing en aanpassingen aan de tariefstijging.

Bedragen x € 1.000

Belastingopbrengsten	2017	2018	2019	2020	2021
Begroting 2017	€ 85.925	€ 87.120	€ 88.112	€ 89.071	€ -
Voorjaarsnota 2017	€ 85.925	€ 88.510	€ 89.369	€ 90.248	€ 91.533
Verschil	€ -	€ 1.390	€ 1.257	€ 1.177	

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Het financieel meerjarenperspectief van deze voorjaarsnota laat zien dat de totale kosten in de planperiode stijgen met circa € 6,6 miljoen.

Bedragen x € 1.000

Kosten	2017	2018	2019	2020	2021
Voorjaarsnota 2016	€ 89.844	€ 90.920	€ 88.918	€ 89.609	€ -
Voorjaarsnota 2017	€ 90.208	€ 93.411	€ 91.147	€ 91.142	€ 91.638
Verschil	€ -364	€ -2.491	€ -2.229	€ -1.533	

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Hieronder geven we per hoofdkostensoort een toelichting.

De kosten stijgen in de planperiode structureel door mutaties in het personeelsbestand. Dit is een gevolg van de geschetste ontwikkelingen in deze voorjaarsnota. Daarnaast een toename van de zuiveringskosten door aanhaken van een nieuw bedrijf. Deze meerkosten worden echter gecompenseerd door hogere belastingopbrengsten.

De overige goederen en diensten van derden en de bijdragen aan derden laten een relatief consistent beeld zien. De meerjarige liquiditeitsprognose toont tevens een dalende trend van de

rentekosten en daarom is het rente-omslagpercentage over toekomstige investeringsuitgaven vanaf 2018 iets naar beneden bijgesteld.

De afschrijvingskosten dalen in de planperiode. Dit heeft vooral te maken met het feit dat verschillende uitgavenpatronen van investeringsplannen zijn bijgesteld. Tevens zijn de afschrijvingskosten van bepaalde projecten in de programmabegroting 2017 abusievelijk te hoog berekend. De voornaamste oorzaak is dat het nieuwe financiële systeem ten tijde van de programmabegroting 2017 nog in ontwikkeling was.

De jaarlijkse dotatie aan de pensioenvoorziening daalt in de planperiode met € 1 miljoen door de extra dotatie aan de pensioenvoorziening in 2016.

7.2 Begroting in meerjarenperspectief

In de onderstaande tabel wordt de meerjarenbegroting naar programma's, onderverdeeld in beleidsproducten getoond:

Bedragen x € 1000

	Programma begroting 2017	Voorjaars- nota 2017	Verschillen 2017	VJN 2018	VJN 2019	VJN 2020	VJN 2021
Waterveiligheid							
Eigen plannen	223	255	32	298	296	289	290
Plannen van derden	98	138	40	163	162	158	159
Beheersinstrumenten waterkeringen	1.236	1.397	162	1.523	1.505	1.491	1.495
Aanleg en onderhoud waterkeringen	11.288	11.230	-58	10.555	11.302	11.326	11.610
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	247	234	-14	276	258	253	261
Totaal Waterveiligheid	13.092	13.254	162	12.814	13.522	13.517	13.815
Watersysteem							
Eigen plannen	2.816	2.764	-51	2.988	3.040	2.919	2.885
Plannen van derden	147	148	1	151	150	149	149
Beheersinstrumenten watersystemen	1.405	1.469	64	1.611	1.500	1.531	1.481
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	7.351	7.475	124	7.409	5.751	5.784	5.568
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.636	4.644	8	4.824	4.806	4.771	4.765
Beheren hoeveelheid water	8.477	8.146	-331	8.672	8.303	7.957	8.136
Calamiteitenbestrijding watersystemen	175	175	0	177	177	175	176
Monitoring watersystemen	1.153	1.182	29	1.348	1.336	1.388	1.351
Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	173	231	58	600	147	40	38
Totaal Watersysteem	26.332	26.234	-98	27.780	25.211	24.713	24.548
Afvalwater							
Eigen plannen	286	590	303	402	400	471	410
Plannen van derden	23	11	-12	12	12	11	92
Getransporteerd afvalwater	4.467	4.439	-28	4.507	3.820	3.777	3.620
Gezuiverd afvalwater	12.516	12.121	-396	12.540	12.824	12.917	12.883
Verwerkt slib	5.322	5.363	41	5.228	5.404	5.373	5.357
Afvalwaterbehandeling door derden	11.113	11.819	706	12.503	12.614	12.716	12.926
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	681	322	-358	535	527	538	532
Aanpak diffuse emissies derden	64	55	-9	118	118	191	192
Totaal Afvalwater	34.472	34.719	247	35.845	35.719	35.995	36.013

Wegen							
Eigen plannen	38	33	-5	39	38	37	38
Plannen van derden	18	21	3	24	24	23	24
Beheersinstrumenten wegen	179	175	-5	150	149	145	145
Aanleg en onderhoud wegen	3.188	3.193	5	3.576	3.509	3.562	3.569
Wegenverkeersregeling en-verkeersveiligheid	453	456	3	431	423	417	416
Totaal Wegen	3.876	3.877	1	4.220	4.143	4.185	4.192

Omgeving en organisatie							
Eigen plannen	1.039	993	-46	983	970	883	890
Plannen van derden							
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	500	501	1	517	512	531	652
Vergunningen en meldingen	1.429	1.520	91	1.702	1.676	1.694	1.570
Adviezen vergunningen	281	450	168	468	601	495	592
Toezicht	2.121	2.287	167	2.052	2.038	1.992	1.941
Handhaving	322	44	-278	383	380	371	428
Belastingheffing	3.275	2.910	-365	3.352	3.395	3.437	3.480
Invordering	815	822	6	621	626	631	639
Bestuur	1.888	1.973	86	2.072	1.743	2.034	2.044
Externe communicatie	1.231	1.485	254	1.380	1.359	1.412	1.582
Algemeen	-828	-860	-33	-777	-747	-747	-747
Totaal Omgeving en organisatie	12.072	12.123	51	12.752	12.553	12.733	13.070

Totale kosten	89.844	90.207	363	93.411	91.147	91.143	91.638
----------------------	---------------	---------------	------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Dekkingsmiddelen							
Belastingopbrengsten: Systeemheffing	43.855	43.855	0	45.171	46.074	46.996	47.935
Belastingopbrengsten: Zuiveringsheffing	37.611	37.611		38.969	38.969	38.969	39.358
Belastingopbrengsten: Wegenbeheer	4.459	4.459	0	4.370	4.326	4.283	4.240
Totale dekking	85.925	85.925	0	88.509	89.369	90.247	91.534

Resultaat voor bestemming (tekort)	3.919	4.282	363	4.902	1.778	896	104
Resultaat voor bestemming (overschot)							

Bestemmingreserve							
Watersysteemheffing	-87	-93	-6	-93	-93	-93	-93
Zuiveringsheffing	-199	-199		-199	-199	-199	-199
Totaal bestemmingsreserve	-286	-292	-6	-292	-292	-292	-292
Resultaat na bestemming (tekort)	3.633	3.991	357	4.611	1.486	604	-187
Resultaat na bestemming (overschot)							

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

7.3 Meerjarenperspectief van de waterschapstaken

Toelichting op het meerjarenperspectief

Eén van de financiële uitgangspunten is erop gericht om aan het eind van de periode van de meerjarenraming een kostendekkend tarief te bereiken en de tariefegalisatiereserves te hebben afgebouwd tot nihil. In het kader van duurzaam financieel beheer schuiven we lasten niet door naar de toekomst, maar nemen die nu. Om de lasten op korte termijn niet te laten stijgen, voeren we een aantal jaren beleid op het realiseren van besparingen en dekken we de resterende tijdelijke tekorten met het beschikbare overschot in de tariefegalisatiereserves. Hierdoor nemen de tariefegalisatiereserves af. Vanaf 2020 neemt de tariefegalisatiereserve van de watersysteemheffing echter toe omdat vanaf dat jaar de belastingopbrengsten hoger zijn dan de lasten. Gezien de ontwikkelingen en de onzekerheden naar de toekomst toe vanuit het risicomanagement, is het wenselijk om deze reserve op niveau te houden en niet af te bouwen.

Watersysteemheffing

Op het moment van schrijven zijn er nog geen nieuwe ramingen van de RBG ontvangen, hierdoor blijven de inzichten conform de Programmabegroting 2017.

In de categorie ongebouwd is het aantal hectaren natuur niet aangepast, het aantal hectaren natuur blijft 3.100 hectaren. Het aantal hectaren verharde openbare wegen is voor 2017 2.500 hectaren en is vanaf 2018 verder bijgesteld naar 2.200 hectaren. Het betreft technische correcties.

De tariefegalisatiereserve van deze heffing bedraagt na aftrek van het verwacht negatief exploitatieresultaat over 2017 circa € 6,9 miljoen. De begrotingstekorten voor de watersysteemheffing kunnen daarom de komende jaren worden gedekt uit de tariefegalisatiereserve. De tariefegalisatiereserve komt eind 2021 uit op € 4,1 miljoen positief.

Zuiveringsheffing

Binnen het grensoverschrijdend afvalwater is per mei 2017 een nieuw bedrijf uit Zoetermeer aangehaakt. Hierdoor stijgt het aantal geraamd aantal vervuilingseenheden met circa 25.000 eenheden. Vanaf 2018 is het aantal ve's met dit aantal bijgesteld.

In 2021 is het stijgingspercentage 1 %. Dit is nodig om te komen tot een kostendeckend tarief.

De tariefegalisatiereserve van deze heffing bedraagt na aftrek van het verwacht negatief exploitatieresultaat over 2017 circa € 6,8 miljoen.

De begrotingstekorten voor de zuiveringsheffing kunnen daarom de komende jaren worden gedekt uit de tariefegalisatiereserve. Het meerjarenperspectief laat zien dat aan het eind van 2021 de tariefegalisatiereserve uitkomt op € 4,4 miljoen positief.

Wegenheffing

Het stijgingspercentage voor de wegenheffing is in 2018 verlaagd van 0% naar -2% en vanaf 2019 verlaagd van 0% naar -1%.

De tariefegalisatiereserve van deze heffing bedraagt na toevoeging van het verwacht positief exploitatieresultaat over 2017 circa € 4,1 miljoen. De begrotingstekorten voor de wegenheffing vanaf 2017 kunnen worden gedekt uit de tariefegalisatiereserve. Het meerjarenperspectief laat zien dat aan het eind van 2021 de tariefegalisatiereserve uitkomt op € 2,9 miljoen positief.

Meerjarenperspectief watersysteemheffing

Totaaloverzicht watersysteemheffing					
VJN 2017 t/m 2021					

	bedragen x € 1.000				
	2017	2018	2019	2020	2021
<u>Kosten vs opbrengsten</u>					
Totale kosten	47.196	48.956	46.998	46.535	46.882
Totale belastingopbrengst	43.855	45.171	46.074	46.996	47.935
Resultaat voor bestemming	3.341-	3.785-	924-	460	1.054
Bestemmingsreserve	105-	105-	105-	105-	105-

<u>Tariefegalisatiereserve</u>					
Stand per 1 januari	10.137	6.901	3.220	2.401	2.967
Toevoeging resultaat	-	-	-	460	1.054
Onttrekking resultaat	3.341	3.785	924	-	-
Mutatie bestemmingsreserve	105	105	105	105	105
Stand per 31 december	6.901	3.220	2.401	2.967	4.125

Specificatie van de belastingopbrengsten:

<u>Omslagtarief Ingezetenen</u>					
Belastingopbrengst x € 1.000	23.243	23.940	24.419	24.908	25.406
Tarieven 2017-2021	€ 97,87	€ 100,80	€ 102,82	€ 104,87	€ 106,97

Deze tarieven zijn gebaseerd op 237.500 woonruimten.

Omslagtarief Gebouwd					
Belastingopbrengst x € 1.000	18.010	18.551	18.922	19.300	19.686
Tarieven 2017-2021	0,0269%	0,0277%	0,0283%	0,0289%	0,0294%
<i>Deze tarieven zijn gebaseerd op een WOZ-waarde van € 66.854.500.000</i>					

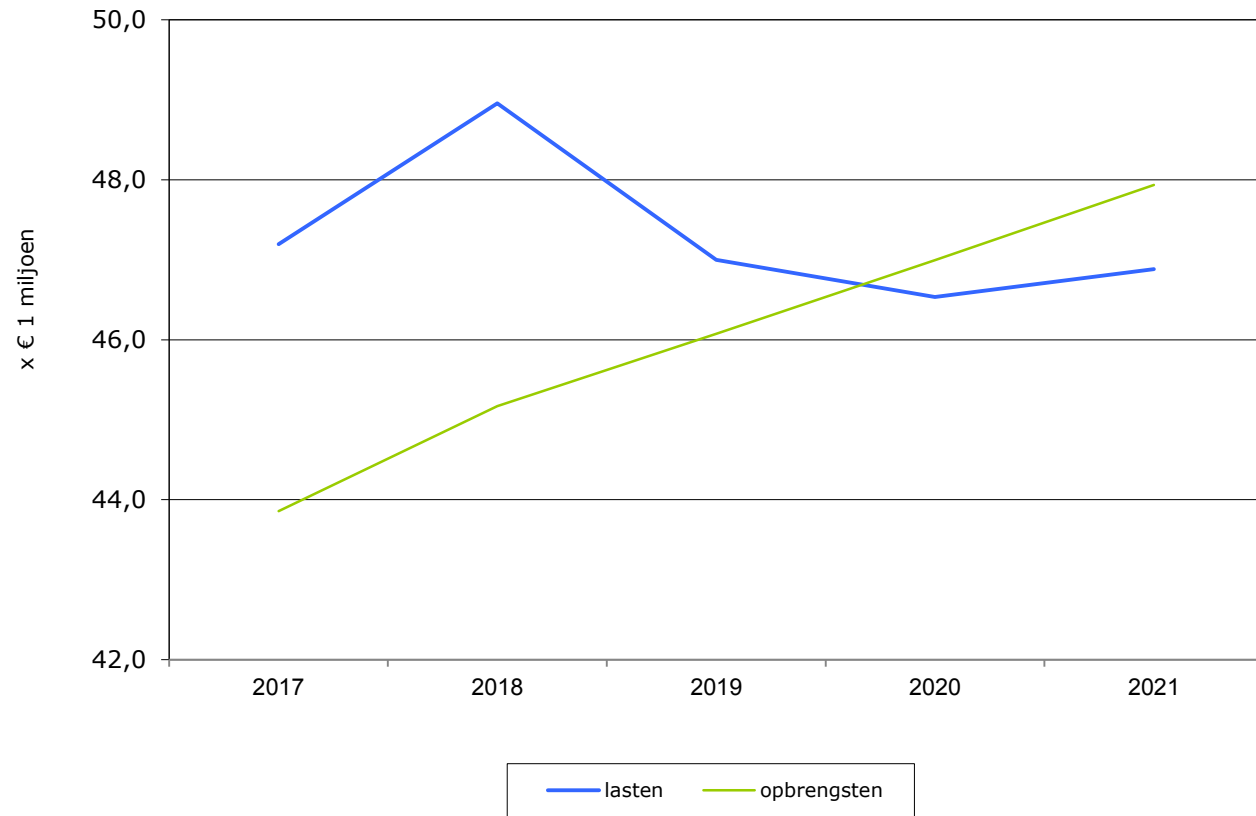
Omslagtarief Ongebouwd					
Belastingopbrengst x € 1.000	2.596	2.674	2.728	2.782	2.838
Tarieven 2017-2021	€ 105,27	€ 111,13	€ 113,35	€ 115,62	€ 117,93
Tarieven verharde openbare weg (+100%)	€ 210,54	€ 222,26	€ 226,71	€ 231,24	€ 235,87
<i>Deze tarieven zijn gebaseerd op 22.163 hectaren ongebouwd waarvan 2.500 hectaren verharde openbare weg.</i>					

Natuurterreinen					
Belastingopbrengst x € 1.000	5	5	6	6	6
Tarieven 2017-2021	€ 1,70	€ 1,75	€ 1,78	€ 1,82	€ 1,86
<i>Deze tarieven zijn gebaseerd op 3.100 hectaren natuurterrein.</i>					

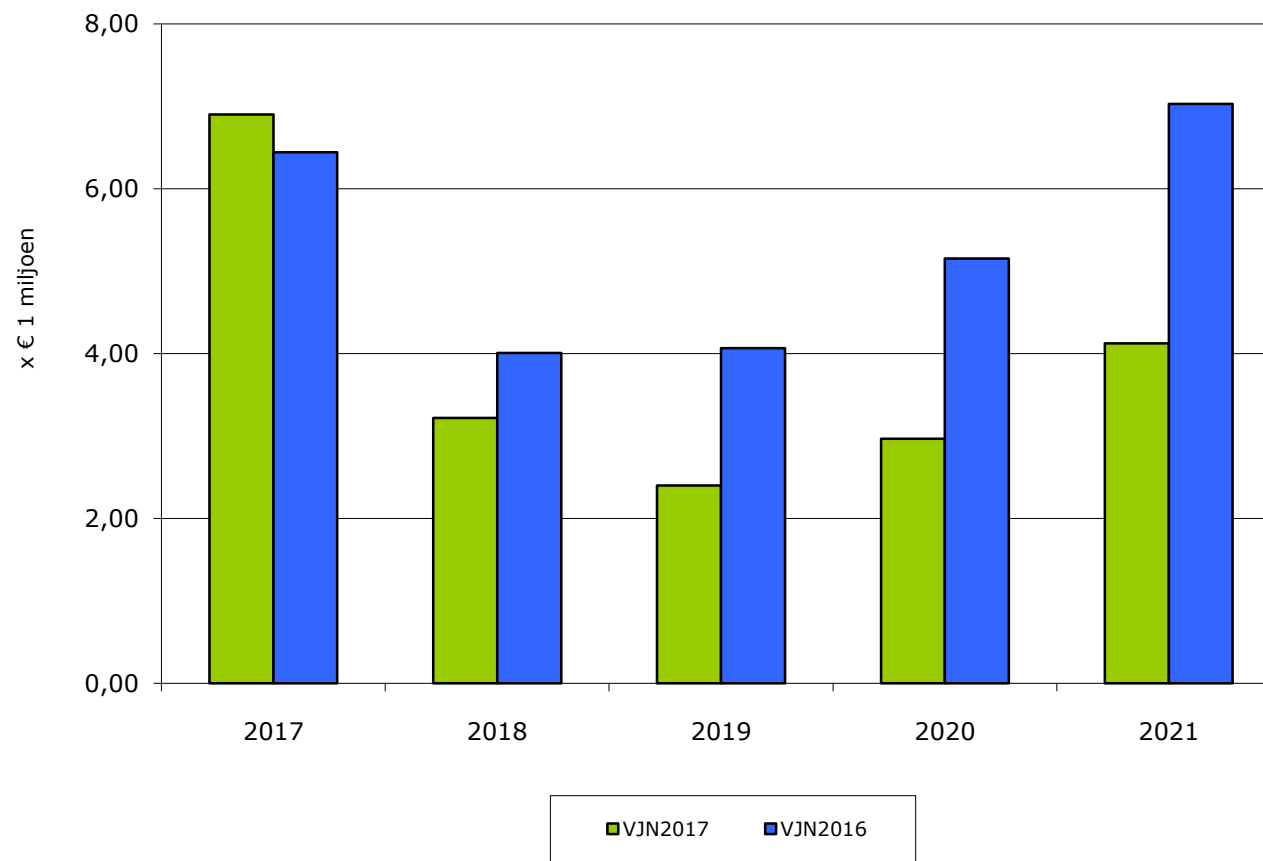
Wijzigingspercentages					
Totale kosten	5,2%	3,7%	-4,0%	-1,0%	0,7%
Belastingopbrengsten	4,0%	3,0%	2,0%	2,0%	2,0%

De bodemreserve watersysteemheffing bedraagt € 2,5 mln.

Watersysteemheffing Lasten versus opbrengsten

Watersysteemheffing Stand tariefegalisatiereserve per 31-dec

Meerjarenperspectief zuiveringsheffing

Totaaloverzicht zuiveringsheffing					
VJN 2017 t/m 2021					

	bedragen x € 1.000				
	2017	2018	2019	2020	2021
<u>Kosten vs opbrengsten</u>					
Totale kosten	38.770	39.813	39.583	39.978	40.109
Totale belastingopbrengsten	37.611	38.969	38.969	38.969	39.358
Resultaat voor bestemming	1.159-	844-	614-	1.009-	751-
Bestemmingsreserve	199-	199-	199-	199-	199-

<u>Tariefegalisatiereserve</u>					
Stand per 1 januari	7.847	6.887	6.242	5.827	5.017
Toevoeging resultaat	-	-	-	-	-
Onttrekking resultaat	1.159	844	614	1.009	751
Mutatie bestemmingsreserve	199	199	199	199	199
Stand per 31 december	<u>6.887</u>	<u>6.242</u>	<u>5.827</u>	<u>5.017</u>	<u>4.465</u>

<u>Belastingeenheden</u>					
Aantal opgelegde vervuilingseenheden	744.600	770.400	770.400	770.400	770.400
Kwijtschelding en oninbaar	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000
Aantal vervuilingseenheden	714.600	740.400	740.400	740.400	740.400

Kostprijs versus tarief					
Kostprijs per v.e.	54,25	53,77	53,46	54,00	54,17
Tarieven 2017-2021	52,63	52,63	52,63	52,63	53,16

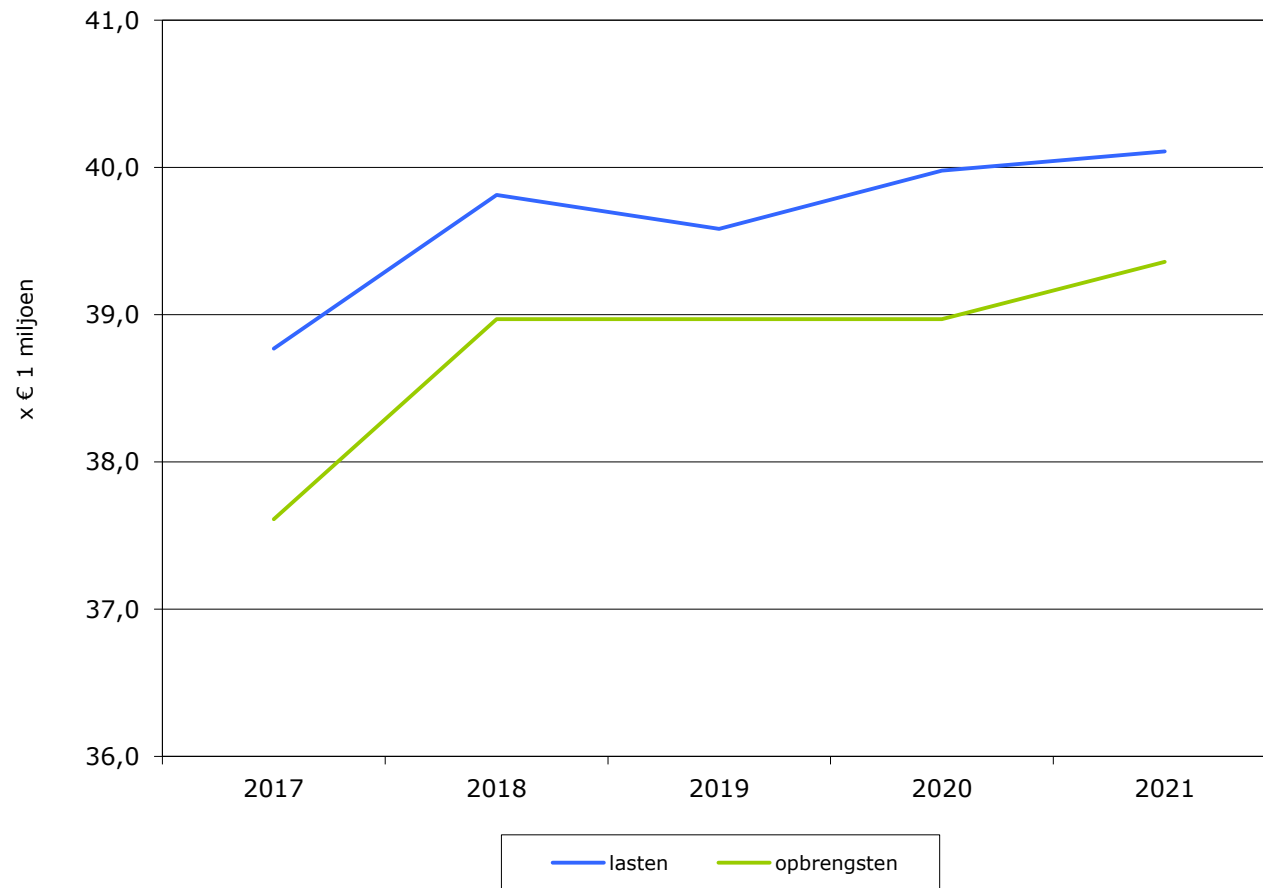
Mutaties in procenten:

<u>Wijzigingspercentages</u>					
Totale kosten	-2,7%	2,7%	-0,6%	1,0%	0,3%
Belastingopbrengsten	-2,8%	3,6%	0,0%	0,0%	1,0%
Tarief zuiveringsheffing	-6,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,0%

De bodemreserve zuiveringsheffing bedraagt € 2,0 miljoen

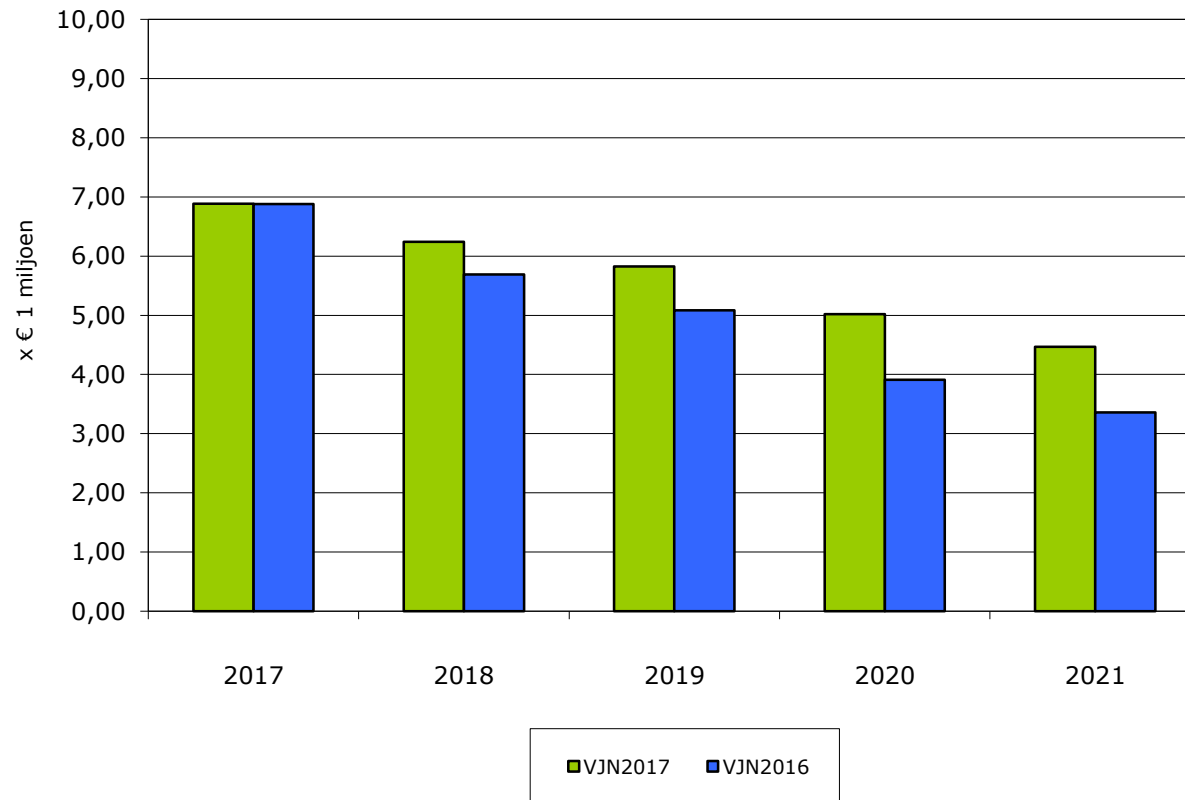
Zuiveringsheffing

Lasten versus opbrengsten

Zuiveringsheffing

Stand tariefegalisatiereserve per 31-dec

Meerjarenperspectief wegenheffing

Totaaloverzicht wegenheffing					
VJN 2017 t/m 2021					

	bedragen x € 1.000				
	2017	2018	2019	2020	2021
<u>Kosten vs opbrengsten</u>					
Totale kosten	4.242	4.642	4.566	4.629	4.647
Totale belastingopbrengst	4.459	4.370	4.326	4.283	4.240
Begroot exploitatieresultaat	217	273-	240-	347-	407-

<u>Tariefegalisatiereserve</u>					
Stand per 1 januari	3.980	4.197	3.925	3.685	3.338
Toevoeging resultaat	217	-	-	-	-
Onttrekking resultaat	-	273	240	347	407
Stand per 31 december	4.197	3.925	3.685	3.338	2.931

Specificatie van de belastingopbrengsten:

<u>Omslagtarief Ingezetenen</u>					
Belastingopbrengst x € 1.000	1.427	1.398	1.384	1.371	1.357
Tarieven 2017-2021	€ 45,59	€ 44,68	€ 44,23	€ 43,79	€ 43,35

Deze tarieven zijn gebaseerd op 31.300 woonruimten.

Omslagtarief Gebouwd					
Belastingopbrengst x € 1.000	2.616	2.563	2.538	2.512	2.487
Tarieven 2017-2021	0,0292%	0,0286%	0,0283%	0,0281%	0,0278%

Deze tarieven zijn gebaseerd op een WOZ-waarde van € 8.955.000.000.

Omslagtarief Ongebouwd					
Belastingopbrengst x € 1.000	416	407	403	399	395
Tarieven 2017-2021	€ 41,56	€ 40,73	€ 40,32	€ 39,92	€ 39,52

Deze tarieven zijn gebaseerd op 12.000 hectaren ongebouwd.

Natuurterreinen

*Voor natuur gold als aparte categorie voor de wegensheffing een apart tarief.
Met het samenvoegen van de categorieën ongebouwd en natuur is het aparte tarief vervallen en geldt het tarief voor ongebouwd.*

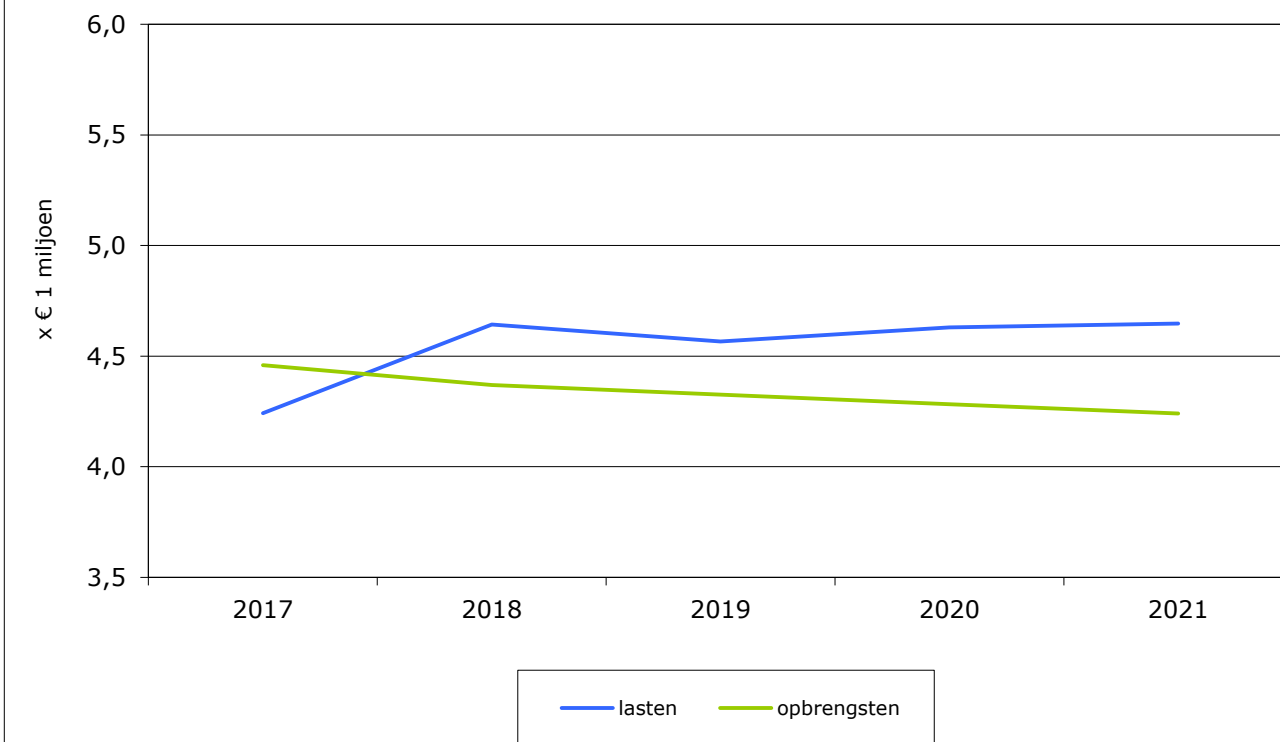
Mutaties in procenten:

<u>Wijzigingspercentages</u>					
Totale kosten	4,0%	9,4%	-1,6%	1,4%	0,4%
Belastingopbrengsten	0,0%	-2,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%

De bodemreserve wegenbeheer bedraagt € 0,5 miljoen

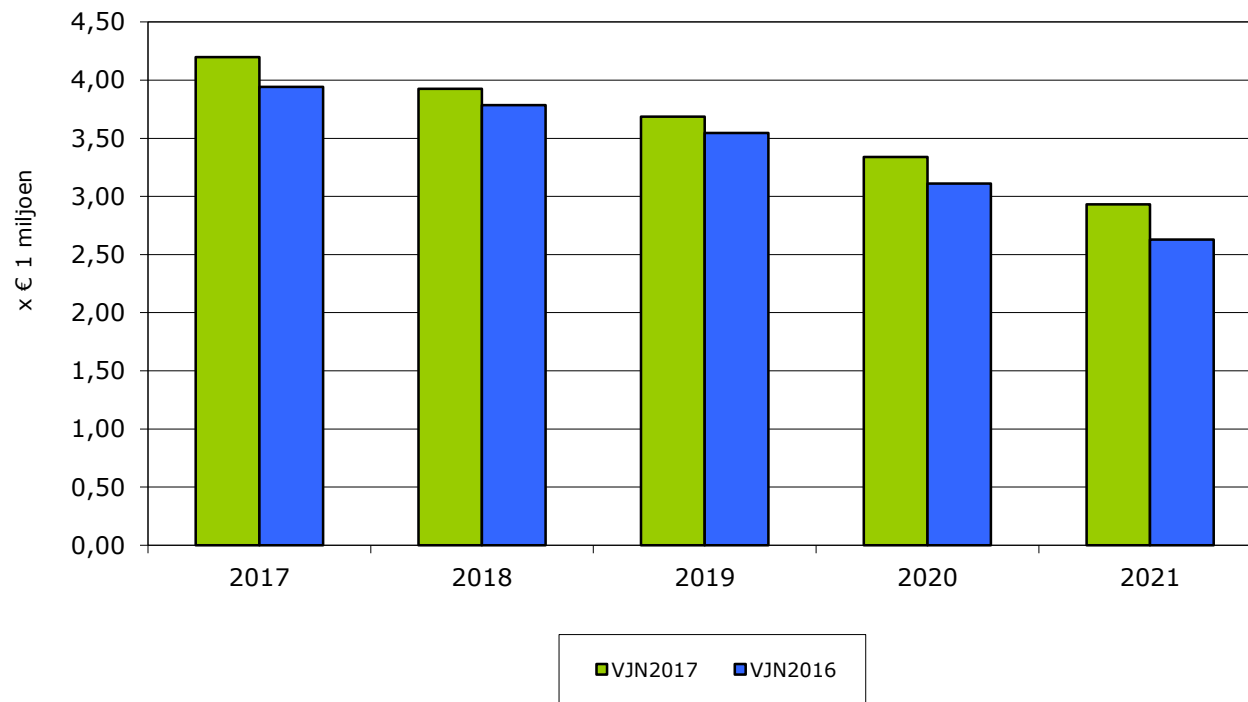
Wegenheffing

Lasten versus opbrengsten

Wegenheffing

Stand tariefegalisatiereserve per 31-dec

8. Overige financiële aspecten

In dit hoofdstuk komen de volgende paragrafen aan de orde:

[8.1 Kostentoerekening](#)

[8.2 Financiering](#)

[8.3 Risico's](#)

[8.4 EMU-saldo](#)

[8.5 Verbonden partijen](#)

[8.6 Mutaties overige bestemmingsreserves en voorzieningen](#)

8.1 Kostentoerekening

De kosten worden verdeeld via verdeelsleutels naar de volgende taken: Watersysteembeheer, Zuiveringsbeheer en Wegenbeheer. In de voorjaarsnota 2016 is de verdeling opnieuw getoetst of deze nog aansloot bij de werkelijkheid. Het resultaat gaf aanleiding om op onderdelen beperkt te wijzigen, met ingang van begrotingsjaar 2017.

Verdeelsleutels

Programma's/deelprogramma's	Procentuele verdeling naar taak		
	Systeem-beheer	Zuiverings-beheer	Wegen-beheer
1. Waterveiligheid			
Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%		
Plannen van derden	100%		
Beheersinstrumenten waterkeringen	100%		
Aanleg en onderhoud waterkeringen	100%		
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	100%		
2. Watersysteem			
Waterbeheerplan	48%	47%	5%
Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%		
Kaderrichtlijn water / WB 21e eeuw	100%		
Plannen van derden	100%		
Beheersinstrumenten watersystemen	100%		
Aanleg en verwerving waterlopen	100%		
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	100%		
Beheer hoeveelheid water	100%		
Calamiteitenbestrijding watersystemen	100%		
Monitoring watersystemen	100%		
Onderhoud vaarwegen en havens	100%		
3. Afvalwater			
Thema- en gebiedsgerichte plannen		100%	
Plannen van derden		100%	
Getransporteerd afvalwater		100%	
Gezuiverd afvalwater		100%	
Verwerkt slib		100%	
Afvalwaterbehandeling door derden		100%	
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	50%	50%	
Stimulering derden aanpak diffuse emissies	50%	50%	

Procentuele verdeling naar taak			
Programma's/deelprogramma's	Systeem- beheer	Zuiverings- beheer	Wegen- beheer
4. Wegen			
Thema- en gebiedsgerichte plannen			100%
Plannen van derden			100%
Beheersinstrumenten wegen			100%
Aanleg en onderhoud wegen			100%
Wegenverkeersregeling en verkeersveiligheid			100%
5. Omgeving en organisatie			
Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%		
Calamiteitenplannen	90%	10%	
Plannen van derden	100%		
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	100%		
Vergunningverlening en meldingen	75%	16%	9%
Adviezen vergunningen	75%	16%	9%
Toezicht	89%	10%	1%
Handhaving			
- Bestuurlijke handhaving	85%	14%	1%
- Strafrechtelijke handhaving	80%	20%	
Belastingheffing	50%	45%	5%
Invordering	50%	45%	5%
Kwijtschelding Zuiveren		100%	
Bestuur	48%	47%	5%
Eigendommenbeheer	100%		
Externe communicatie	48%	47%	5%
Algemeen	55%	33%	12%

8.2 Financiering

Renteontwikkeling

Twee keer per jaar, bij het maken van de programmabegroting en de voorjaarsnota, beoordelen we de financiële uitgangspunten en passen die zo nodig aan recente economische ontwikkelingen aan. De gebruikte bronnen zijn onder andere het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Centraal Planbureau (CPB), het Financieel Dagblad en de Thesor groep (een onafhankelijke organisatie die ondersteuning biedt bij het vervullen van de treasuryfunctie).

Het Centraal Planbureau (CPB) verwacht een stevige groei dit jaar. De groeiverwachting van de Nederlandse economie bedraagt in 2017 2,1% en in 2018 1,8%. Op termijn (2018-2021) zijn de economische vooruitzichten gunstig met een groei van 1,7% gemiddeld per jaar. De groei is het gevolg van een stijgende consumptie door huishoudens en uitvoer. De groei van de economie gaat gepaard met een toenemende werkgelegenheid in de marktsector en in de zorg. Dit jaar komt de werkloosheid uit op 4,9% van de beroepsbevolking en 4,7% volgend jaar. De rente en inflatie lopen licht op, maar blijven laag. De inflatie loopt onder invloed van de hogere energieprijzen op naar 1,6% in 2017 en 1,4% in 2018. De koopkracht neemt toe met 0,7%. De internationale omgeving blijft echter onzeker. De gevolgen van de Brexit lijken vooralsnog mee te vallen, maar de economische en politieke situatie in de Europese Unie blijft ongewis. Het begrotingsoverschot van Nederland dat vorig jaar is ontstaan, loopt in de ramingsperiode verder op, tot 0,8% bbp in 2018.

De verwachtingen zijn dat de rente voorlopig laag blijft. Daarom stellen wij voor om in deze voorjaarsnota:

- De rente op kort geld te handhaven op 0,1%;
- De rente op lang geld te handhaven op 1,5%;
- De rente op het eigen vermogen te handhaven op 3,0%.

De investeringsprojecten en de beheerproducten leggen beslag op (een deel van) het vermogen en daarom moeten aan de vaste activa en aan de exploitatie rentelasten worden toegerekend. Voor het berekenen van deze rentelasten wordt gebruikt gemaakt van de renteomslagmethode: de rente die uit de financieringsmiddelen voortvloeit wordt omgeslagen over de exploitatie (beheerproducten) en over de investeringsprojecten. Het renteomslagpercentage was 2,0% in de programmabegroting 2017 en komt in deze voorjaarsnota voor de jaarschijf 2017 uit op 2,27%. Voor de jaren daarna daalt het renteomslagpercentage gemiddeld naar 1,86%

Verder handhaven we het meerjarig inflatiepercentage voor goederen en diensten op 2%. Het inflatiepercentage wordt slechts als referentiegetal in de (meerjaren)begroting opgenomen. De kostenramingen worden door de budgethouders jaarlijks bijgesteld. Eventuele kostenfluctuaties worden daarin meegenomen en kunnen per sector verschillen (zowel hoger als lager zijn dan het gemiddelde inflatiepercentage).

Renterisiconorm

De rente risiconorm van het hoogheemraadschap in 2017 is ongewijzigd gebleven. Zie de programmabegroting 2017 voor meer informatie.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet van het hoogheemraadschap in 2017 is ongewijzigd gebleven. Zie de programmabegroting 2017 voor meer informatie.

Gevoeligheidsanalyse

Het effect van een verhoging van rente op 'kort geld' of 'lang geld' met 1% betekent voor het begrotingsjaar 2017 een stijging van € 389.310 aan totale rentelasten. Een stijging van inflatie of btw met 1% betekent dat de overige exploitatiekosten in 2017 stijgen met ongeveer € 433.000.

Variabelen	Verhoging in %	Verhoging in €	Mutatie van begroting
Rente kort geld	1%	€ 239.310	0,24%
Rente lang geld	1%	€ 150.000	0,15%
Inflatie/btw	1%	€ 433.188	0,43%

Vermogensbehoefte

De benodigde middelen op lange termijn ter financiering van de investeringen worden ook wel kapitaalbehoefte genoemd. Uit de onderstaande liquiditeitsprognose blijkt dat € 15 miljoen aan langlopende leningen aangetrokken dient te worden om ieder kwartaal aan de kasgeldlimiet te voldoen.

Liquiditeitsprognose

In totaal wordt circa € 34 miljoen aan investeringsuitgaven verwacht in 2017 (met inbegrip van een vertragingsfactor van 10%) en ruim € 3 miljoen aan subsidie-inkomsten. Om te voorkomen dat de kasgeldlimiet twee kwartalen achtereenvolgend wordt overschreden, zal in augustus een langlopende lening worden afgesloten.

Medio 2017 verwachten we subsidie te ontvangen voor de (HWBP) pilot Actuele Sterkte en in het najaar voor andere projecten (Dijkversterking Krimpen, Themista Praktijkinstallatie, inrichting Nesseland en Kaderrichtlijn Water 2016-2021) . In de uitgaven staan geen bedragen vermeld voor rente en aflossing in de maanden juni en oktober. Dit is het gevolg van het moment van afsluiten van leningen; de vervaldatum voor aflossing en rente ligt vrijwel altijd een jaar later. In het verleden zijn geen leningen afgesloten in de betreffende maand.

Bedragen x € 1.000

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December
Saldo liquide middelen	-8.000	-16.866	-15.281	-16.408	-16.779	-25.458	-32.175	-32.298	-17.110	-20.221	-19.719	-21.905
Belastingen	3.265	7.304	9.022	6.187	8.593	9.022	9.022	9.065	7.269	6.030	5.404	5.740
Aan te trekken geldleningen	0	0	0	0	0	0	0	15.000	0	0	0	0
Overige inkomsten	371	615	370	370	615	370	370	615	370	370	615	370
Subsidies investeringen	0	0	0	0	0	1.560	0	0	0	1.567	0	0
Inkomsten	3.636	7.919	9.392	6.557	9.208	10.952	9.392	24.680	7.640	7.968	6.020	6.110
Exploitatie	5.021	4.748	6.327	4.748	12.445	14.951	4.748	4.748	5.469	4.748	4.748	6.801
Aflossingen	4.327	375	1.025	400	2.404	0	1.608	1.425	2.163	0	333	716
Rente	1.893	113	481	295	659	0	441	601	401	0	66	270
Investeringen	1.261	1.099	2.687	1.485	2.379	2.718	2.718	2.718	2.718	2.718	3.058	5.097
Uitgaven	12.502	6.334	10.520	6.928	17.886	17.669	9.515	9.492	10.751	7.466	8.205	12.884
Saldo liquide middelen	-16.866	-15.281	-16.408	-16.779	-25.458	-32.175	-32.298	-17.110	-20.221	-19.719	-21.905	-28.679

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

8.3 Risico's

Update risicomanagement

Het beheersen van risico's is een belangrijke activiteit van het hoogheemraadschap en verdient nadrukkelijk de aandacht van het bestuur en de ambtelijke organisatie. Het dagelijks bestuur werkt momenteel aan het opstellen van geactualiseerd beleid voor risicomanagement. Dit zal gereed zijn in het derde kwartaal van 2017 en heeft betrekking op het in beeld krijgen en houden van de strategische en operationele bedrijfsvoeringsrisico's van het hoogheemraadschap. Tevens wordt in het beleid de relatie gelegd met het bepalen en uitvoeren van de beheersmaatregelen die nodig zijn om deze risico's - of de gevolgen daarvan – te mitigeren en op die manier 'In Control' te zijn, en te blijven.

In het risico gedeelte van onderliggende voorjaarsnota zijn eerst de strategische risico's uit de Programma Begroting 2017 opgenomen en waar nodig geactualiseerd. Tevens zijn hier de risico's aan toegevoegd uit de presentatie aan de Commissie Middelven (mrt 2017). In de hierop volgende risicoparagraaf zijn vervolgens de geactualiseerde bedrijfsvoeringsrisico's opgenomen uit de Programma begroting 2017.

Strategische Risico's 2017 en verder

Omgevingswet

De invoering van de omgevingswet per 2019 zal een grote impact hebben op de beleidsvoering en bedrijfsvoering van het hoogheemraadschap waarvan de aard en omvang zich op dit moment nog lastig laten inschatten. De voorbereiding van de implementatie

van de wet is binnen het hoogheemraadschap vormgegeven in het programma 'Implementatie Omgevingswet'. Vanuit het programma wordt periodiek gerapporteerd over voortgang en resultaat.

Omgevingsgerichtheid en imago

De omgeving stelt steeds hogere eisen aan de uitvoering van onze taken, terwijl het hoogheemraadschap in essentie een op inhoud en intern gerichte organisatie is, en onze kerntaken vaak een lastig te meten langetermijneffect hebben. Hierdoor lopen wij de kans om onvoldoende te voldoen aan de eisen en verwachtingen die onze omgeving stelt. In 2017 en de daarop volgende jaren worden de communicatie en de omgevingsgerichtheid verder verbeterd. De ambities worden in het bedrijfsplan en de afdelingsplannen geconcretiseerd en het bereiken van de doelstellingen zal middels de managementrapportages worden gemonitord.

Duurzaam financieel beleid

De financiering van onze kerntaken blijft een uitdaging. Enerzijds is er sprake van politieke en maatschappelijke druk om de tarieven laag te houden. Anderzijds nemen onze opgaven toe door de klimatologische en fysieke verandering van de omgeving. Ook hebben we kostbare en risicovolle dijkversterkingen voor de boeg waarvoor wij een groter deel van de kosten en risico's zelf moeten dragen. Daarnaast wordt de financiële ruimte voor deze investeringen ingeperkt door het toezicht en eventuele sancties vanuit het EMU-beleid van het Rijk. Mogelijk komt er op termijn minder geld beschikbaar dan nodig om al onze doelen (op tijd) te realiseren. Verder moet rekening worden gehouden met mogelijke ontwikkelingen op de financiële markten die tot verhoging van de rente en daarmee samenhangende

kapitaalslasten zouden kunnen leiden. Vanuit het hoogheemraadschap worden deze ontwikkelingen actief gevolgd en krijgt de toekomstige financiële dekking de nodige aandacht.

Projectcontrol in kader eigen risico dragerschap

Het hoogheemraadschap voert grote en complexe projecten uit en heeft daarom een hoog investeringsvolume. De sturing en de kwaliteit van beheersing en risicomanagement zijn binnen deze projecten van groot belang.

Voor projecten die uitgevoerd worden in het kader van het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) geldt het uitgangspunt dat de partij die het risico kan beheersen, het in beginsel ook draagt: het hoogheemraadschap is dus zelf verantwoordelijk voor de projectrisico's. Ook geldt voor het hoogheemraadschap een 10% projectgebonden bijdrage. De subsidie wordt per fase (verkenning, planuitwerking, realisatie) én vooraf vastgesteld, inclusief een risicoreservering (voor zowel voorziene risico's als onvoorziene risico's). Hierdoor is er een kans en/of risico op voor ons waterschap voor de eventuele meer- of minder kosten ten opzichte van de verleende subsidie na afronding van de projecten. Per project wordt voor het begin van elke fase (verkenningfase, planuitwerkingsfase en realisatiefase) door het algemeen bestuur een besluit genomen. Hierin wordt de actuele kostenraming van het project (SSK) meegenomen inclusief een risicoreservering.

De risico's van aanbestedingsresultaten (gunning realisatie) worden wel centraal bij HWBP belegd, zowel positieve als negatieve. Een uitzondering op de regel dat de projectrisico's in principe ten laste van

de beheerder komen, als er een beroep wordt gedaan op een hardheidsclausule. Onder bepaalde voorwaarden biedt de HWBP regeling de mogelijkheid om achteraf, bij vaststelling van de subsidie, af te wijken van de kostenraming. Een belangrijke voorwaarde is dat vasthouden aan de raming voor de beheerder zou leiden tot een onbillijkheid van overwegende aard. Beroep op deze zogenoemde hardheidsclausule is daarmee enkel bedoeld voor onvoorziene gevallen. Een besluit over de toepassing van de Hardheidsclausule is voorbehouden aan de Minister.

De impact van de uitvoering van HWBP-projecten is wegens hiervoor genoemde omstandigheden niet in te schatten maar kan substantieel zijn.

Vanwege de grote financiële omvang van mogelijke tegenvallers in dergelijke projecten wordt door het hoogheemraadschap in 2017 zwaarder ingezet op projectcontrol ten behoeve van het identificeren en beheersen van mogelijke risico's. Hierin wordt opgetrokken met de partners in het HWBP.

Tevens wordt gewerkt aan het verbeteren van de nauwkeurigheid van de ramingen van investeringen in nieuwbouw en renovatie door meer gebruik te maken van de algemeen aanvaarde SSK-methodiek en onderliggende ontwerpen meer gedetailleerd uit te werken in eerdere fasen van het project.

Investeringsagenda Unie van Waterschappen

Om de overgang naar een energieneutraal en klimaatbestendig Nederland te versnellen is vanuit provincies, gemeenten en de waterschappen de investeringsagenda 'Naar een duurzaam

Nederland' opgesteld en aangeboden aan het nieuwe kabinet. De agenda bevat voorstellen met betrekking tot Klimaat Adaptatie, Energie transitie en de Circulaire Economie. Indien de agenda volledig of gedeeltelijk doorgang vindt kan dit een extra investering vergen van het hoogheemraadschap waarvan de omvang nog onduidelijk is.

Beschikbaarheid van ICT / informatievoorziening

Adequate informatiebeveiliging, functionele en gedigitaliseerde processen en correcte en beschikbare basisgegevens zijn noodzakelijk voor zekerheid in de bedrijfsvoering. Daarnaast hebben ontwikkelingen als het invoeren van de omgevingswet en de bestuurlijke ambities met betrekking tot digitalisering (programma 5) een grote ICT component.

De toenemende afhankelijkheid van ICT maken de organisatie op dit punt kwetsbaar. Aangezien de ontwikkelingen in dit vakgebied zeer snel gaan en diep ingrijpen op de primaire en ondersteunende processen van het hoogheemraadschap is het noodzakelijk risico's en ongewenste effecten scherp in beeld te hebben en te beheersen waar mogelijk. Hiervoor zijn al verschillende maatregelen in uitvoering zoals bijvoorbeeld het inrichten van de beheersing van risico's met betrekking tot het beschermen van persoonsgegevens gegevens in het kader van de BIWA (Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen); ook de komende jaren zullen op dit gebied resultaten worden geboekt. Voortgang en resultaat op deze maatregelen worden gemonitord door de CIO HHSK/HHR en Security Officer HHSK. Daarnaast vraagt de governance van de samenwerking met het Hoogheemraadschap van Rijnland in het kader van ICT voorzieningen

en het gezamenlijk sturen op risico's, kosten en resultaat de komende jaren nog de nodige bestuurlijke en ambtelijke aandacht.

Beschikbaarheid van technologie

Het op juiste wijze uitvoeren van onze kerntaken is sterk afhankelijk van technische oplossingen, van de mogelijkheid om ontwikkelingen hierin te volgen en om uitval en storingen op te vangen. Om het beheer en onderhoud van onze technische installaties verder te professionaliseren en hierop meer strategisch, financieel- en risicogestuurd te werk te kunnen gaan is het programma 'Assetmanagement' ingericht. Vanuit het programma wordt periodiek gerapporteerd over voortgang en resultaat.

Beschikbaarheid van voldoende geschikt personeel op het juiste moment

De beschikbaarheid van voldoende personeel met de juiste kennis, kunde en ervaring is van groot belang voor het uitvoeren van onze kerntaken en het inspelen op de genoemde maatschappelijke en politiek/bestuurlijke ontwikkelingen. Zo is er grote behoefte aan voldoende technisch geschoold personeel, aan ICT-ers en aan medewerkers met een financiële achtergrond en kennis van de publieke sector. De arbeidsmarkt is echter gespannen en verslechtert naar verwachting verder vanuit het perspectief van de werkgever. Dit maakt de organisatie kwetsbaarder.

Om nu en in de toekomst goed en voldoende personeel te kunnen krijgen en behouden geeft het hoogheemraadschap in de komende jaren meer vorm en inhoud aan SPP, de strategische personeelsplanning.

Risicoparagraaf

In de risicoparagraaf worden de operationele risico's voor 2017 benoemd. Deze risico's kunnen van invloed zijn op het toekomstige jaarresultaat of andere ongewenste effecten veroorzaken. Per risico beschrijven we waar mogelijk de kans van voorkomen en de mogelijke impact en benoemen we de genomen beheersmaatregelen.

Programma 1: Waterveiligheid

Er moet rekening gehouden worden met eventuele financiële risico's voortvloeiende uit programma's in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

Kadeophoging in Gemeente Zuidplas

Er loopt een geschil met de eigenaar van een woning direct gelegen aan de kade van de Ringvaart nabij gemaal Abraham Kroes over schade aan de woning ten gevolge van een in 2012 uitgevoerde kadeophoging. De rechter heeft in kort geding uitspraak gedaan. De mogelijkheid bestaat dat er nog een bodemprocedure wordt aangespannen.

Dijkversterking BAS

Met de voltooiing van de dijkversterking BAS ziet het hoogheemraadschap zich geconfronteerd met een schadeclaim van de aannemingscombinatie. De combinatie meent recht te hebben op vergoeding van meerwerk, stagnatieschade en inefficiëntieschade. Daartegenover staat de claim van het hoogheemraadschap op de aannemingscombinatie in verband met het niet (correct) nakomen van haar contractuele verplichtingen.

Dijkversterking Krimpen

Nu de dijkversterking Krimpen is volbracht dreigt een geschil tussen aannemer, onderaannemer en het hoogheemraadschap. Opgetreden vertraging en onvoorziene risico's hebben volgens de (onder)aannemer tot extra kosten geleid, die voor rekening van het hoogheemraadschap zouden moeten komen. Dat vormt een financieel risico.

Programma 2: Watersysteem

Vaarwegbeheer

Het hoogheemraadschap is eigenaar van de oude 'snelle sluis', gelegen aan de Ringvaart bij Moordrecht. Deze sluis is niet meer in gebruik sinds de nieuwe 'snelle sluis' in gebruik is genomen. De oude sluis is sindsdien in verval geraakt. Vanwege de huidige risico's voor de veiligheid van de omgeving moeten we onderhoud plegen. Dit is reeds uitgevoerd. Het hoogheemraadschap heeft een variantenstudie uitgevoerd voor een definitieve oplossing. Op basis daarvan is men voornemens de oude snelle sluis te zijner tijd te amoveren.

Het college van D&H heeft op 22 maart 2016 een besluit genomen met het voornemen tot de sloop van deze sluis. De sluis heeft immers geen waterstaatkundige functie meer. De Historische Vereniging Moordrecht (HVM) probeert nu onder andere via de gemeente Zuidplas de sluis als monument aan te wijzen en de sluis te behouden. Het hoogheemraadschap gaat door met de voorbereidingen voor sloop, maar is in gesprek met HVM en de gemeente. HVM is tijd gegeven om alternatieven te verkennen. Na de zomer 2017 is het voornemen om een definitief besluit te nemen en budget hiervoor

aan te vragen. Tot die tijd blijft dit een financieel risico met een grote kans en een gering tot substantieel gevolg.

Programma 3: Afvalwater

Bijdragen aan renovaties zuiveringstechnische werken door derden

Op basis van overeenkomsten draagt het hoogheemraadschap bij aan de exploitatie en renovatie van sommige zuiveringstechnische werken van gemeenten of andere waterschappen. Er is op basis van ervaringen een risico dat vanuit deze partijen in een laat stadium afwijkingen van de geraamde kosten of planning worden gemeld. Hierdoor kan bijstelling van de investeringsplanning of een extra kredietaanvraag noodzakelijk blijken.

Grensoverschrijdend afvalwater

De jaarlijkse kosten voor grensoverschrijdend afvalwater bestaan uit een voorschot voor het lopende jaar en de definitieve afrekening van vier jaar eerder. De definitieve afrekening kan namelijk pas plaatsvinden als het belastingjaar is gesloten. Pas op dat moment wordt het aantal opgelegde aanslagen en vervuilingseenheden definitief vastgesteld. Op dit moment wordt de maximale afwijking tussen de prognose voor het lopend jaar ten opzichte van de definitieve vaststelling geschat op 3%. Dit is in totaal, voor alle GOA afspraken, € 300.000. Als blijkt dat een geconstateerde afwijking structureel is, wordt de correctie over alle nog openstaande jaren doorgevoerd. Dit brengt het totale risico op vier maal € 300.000 is € 1.200.000. Door tussentijdse correcties in de afgelopen jaren is de kans op een meerjarige bijstelling in 2017 gering. Het financieel risico voor GOA in 2017 ramen we daarom op € 300.000.

Programma 4: Wegen

Verwijderen teerhoudend asfalt

Het hoogheemraadschap heeft de 'Code Milieuverantwoord Wegbeheer' ondertekend en geeft daarmee duidelijk aan invulling te willen geven aan Rijkbeleid en teerhoudend asfalt uit de keten te willen halen.

Het asfalt om wegen aan te leggen dat in het verleden is gebruikt, is voor een deel teerhoudend. Dit betekent dat in het bedoelde asfalt PAK's (Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen) voorkomen, die kankerverwekkend zijn. Bij het onderhoud en saneren van wegen waarin teerhoudend asfalt is gebruikt, kunnen de PAK's vrijkomen en een risico opleveren voor mens en milieu. Dat is de belangrijkste reden waarom sinds 1990 zowel nationaal als internationaal het gebruik van teer en teerproducten in de wegenbouw is verboden. Tot en met 1990 kan (steenkool)teer zijn toegepast in de wegverhardingen van de wegbeheerders en tot en met 2001 kan teerhoudend asfaltgranulaat hergebruikt zijn voor het verharderen van wegen en wegfunderingen van wegbeheerders.

In de periode 1990-2001 zijn de meeste deklagen van de asfaltwegen van de Krimpenerwaard vervangen, we weten echter niet op welke plaatsen teerhoudend asfalt in de onderlagen is gebruikt. In de ramingen voor wegconstructies is met de kosten voor het in Nederland thermisch reinigen van dit asfalt geen rekening gehouden. Dit kan dus voor sommige wegconstructies een (financiële) tegenvaller opleveren als blijkt dat de onderlagen ook vervangen moeten worden.

Project Nazorg Reconstructie BBS (Benedenkerkseweg, Benedenheuvelseweg en Schenkelseweg):

Het project bevindt zich momenteel in de nazorgfase. Het project is uitgevoerd met een UAV-GC contract. In november 2014 is er geasfalteerd. Uit nader onderzoek is gebleken dat de kwaliteit van asfalt niet voldoet aan de door ons gestelde kwaliteit. Er zijn scheuren ontstaan in de deklaag en ook de onderlaag is op meerdere plekken gescheurd en vertoont hevige slijtage.

Met de aannemer vinden er momenteel gesprekken plaats over wie de kosten gaat dekken om de constructie wel aan de gestelde eisen te laten voldoen, zodat het veilig wordt voor in gebruik name van de wegen. Er wordt onderzocht in hoeverre de kosten verhaald kunnen worden op (de verzekering van) de aannemer.

Wegconstructie tussen Stolwijk en Berkenwoude

Mogelijke juridische procedure naar aanleiding van een discussie met een aannemer dat deze niet de kwaliteit heeft geleverd die het hoogheemraadschap had gevraagd.

Programma 5: Omgeving en organisatie

Bergse Linker Rottekade

In 2017 worden voorbereidingen getroffen om nabij de Bergse Linker Rottekade de tussenboezem te verstevigen en tegelijkertijd te baggeren. Ook zal door de gemeente de riolering gerepareerd worden. Hierbij zijn ongeveer 30 bruggen gemoeid waarvan 1 in eigendom van het hoogheemraadschap. Tevens is 1 brug in eigendom van gemeente. Van de overige bruggen is een beperkt aantal in eigendom van bewoners en is een deel onvergund.

In een aantal gevallen is er sprake van bruggen die rustend op de riolering. Deze zullen ten behoeve van de verschillende werkzaamheden moeten worden weggehaald of verhoogd. Het hoogheemraadschap is voor het eigen deel reeds begonnen met de reparatie.

Aangezien nog onduidelijk is in hoeverre bewoners en gebruikers in dit traject hun verantwoordelijkheid kunnen en willen nemen (verwijderen dan wel ophogen van illegale bruggen) is dit proces risicovol.

Verkoop vastgoed

De verwachting is dat in 2017 of 2018 enkele niet meer in gebruik zijnde en benodigde vastgoedobjecten worden verkocht. Binnen het boekjaar of verspreid over enkele jaren kan een opbrengst worden verwacht van circa € 300.000 tot € 350.000. Daarbij spelen een aantal onzekere factoren een rol zoals de marktomstandigheden en toekomstige gebiedsontwikkelingen. De verkoop van de objecten is bovendien nog onzeker vanwege nog lopende juridische procedures. Deze incidentele opbrengsten vloeien van de exploitatie terug naar de algemene middelen.

8.4 EMU-saldo

In 2017 mogen de decentrale overheden samen een ruimte van maximaal 0,4% in het landelijke EMU-tekort innemen. Ook is besloten dat er voor 2017 geen verdeling van de 0,4% over gemeenten, provincies en waterschappen komt. Toch heeft de Unie van Waterschappen een berekening gemaakt voor de individuele referentiewaarden van de waterschappen. De EMU-referentiewaarde van het hoogheemraadschap in 2017 bedraagt € 14,6 miljoen negatief. Uit onderstaand overzicht blijkt dat het EMU-saldo van het hoogheemraadschap in 2017 naar verwachting circa € 16,1 miljoen negatief bedraagt.

	bedragen X € 1000					
	PB2017 2017	VJN2017 2017	2018	2019	2020	2021
1 Exploitatiesaldo	-3.919	-4.282	-4.902	-1.778	-896	-104
2 Invloed investeringen						
-/- bruto-investeringsuitgaven	25.800	33.980	23.355	18.067	24.171	24.920
+ investeringssubsidies	20.000	6.560	5.000	5.000	10.000	10.000
+ verkoop materiële en immateriële activa	0	0	0	0	0	0
+ afschrijvingen	16.911	15.793	17.630	15.536	15.743	15.637
3 Invloed voorzieningen						
+ toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	310	110	110	110	110	110
-/- onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	0	0	0	0	0	0
-/- betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	288	373	300	300	300	300
+ eventuele externe vermeerderingen van voorzieningen	0	0	0	0	0	0
4 Deelnemingen en aandelen						
-/- boekwinst	0	0	0	0	0	0
+ boekwinst	0	0	0	0	0	0
EMU-saldo	7.214	-16.172	-5.817	501	485	423

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

8.5 Verbonden partijen

Vanuit publiek belang worden banden aangegaan met derde partijen, verbonden partijen genoemd. Ze dienen tot doel een publieke taak uit te voeren. Het hoogheemraadschap heeft bij deze verbintenis een inhoudelijk, financieel en een bestuurlijk belang. Met het vaststellen van de nota verbonden partijen (vv 27 maart 2013) scheidt de verenigde vergadering als algemeen bestuur van het hoogheemraadschap een kader voor het aangaan, besturen en evalueren van verbonden partijen en deelnemingen. De informatie-beleids- en laatst bekende financiële gegevens en de risico's hebben wij ondergebracht in een bijlage bij deze begroting. In de begroting wordt volstaan met een overzicht van verbonden partijen en een korte toelichting over elke verbonden partij. In het geval van het hoogheemraadschap gaat het om de onderstaande partijen:

1. Stichting Beheer Registergoederen Schieland

De stichting heeft ten doel het beheer en de exploitatie van installaties, die aan de stichting door het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard ten titel van beheer als zodanig zijn overgedragen dan wel in gebruik zijn gegeven en voorts al wat met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

2. Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)

De NWB is een vooraanstaande financiële dienstverlener voor de overheidssector. Voor gemeenten, provincies, instellingen voor volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu, arrangeert de bank korte en langlopende

kredieten. De NWB financiert haar activiteiten op de internationale geld- en kapitaalmarkten op basis van haar vermogenspositie en triple-A rating van Moody's en AA+rating van *Standard & Poor's*.

3. Gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis

Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen. Onder begeleiding van Het Waterschapshuis spannen de waterschappen zich in om de kwaliteit van de digitale dienstverlening te verbeteren. Daarnaast is het streven gericht op een aanzienlijke kostenbesparing op alle ICT-uitgaven. HWH maakt een transitie door naar een flexibeler personeelsbestand c.q. kostenstructuur (HWH 2.0). Het ingezette verbeterproces binnen HWH wordt door het hoogheemraadschap nauwlettend gevolgd.

4. Gemeenschappelijke regeling De Regionale Belastinggroep

De Regionale Belasting Groep heft en int sinds 2010 belastingen voor de deelnemende lokale overheden, het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, het hoogheemraadschap van Delfland en de gemeenten Delft, Vlaardingen en Schiedam.

5. Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009

De GR slib heeft tot doel de behartiging en coördinatie van de belangen van de deelnemende waterschappen, met betrekking tot de bewerking en verwerking van slib en residuen en de gezamenlijke ontwikkelingen in de afvalketen. De kerntaak van deze GR is het gezamenlijk behartigen van het aandeelhouderschap in de N.V. HVC

en het afstemmen van de activiteiten die met of door HVC voor de in de GR deelnemende waterschappen worden uitgevoerd.

De GR oefent daartoe een actief aandeelhouderschap uit om namens de deelnemende waterschappen een nauwe betrokkenheid bij ontwikkelingen en innovatie in afval- en slibverwerking te borgen.

Zeggenschap binnen HVC is niet alleen direct gebonden aan het percentage van het aandeelhouderschap in HVC, maar vooral aan de manier waarop het aandeelhouderschap wordt ingevuld. In dat kader wordt mede geparticipeerd in de Raad van Commissarissen van HVC en maken vertegenwoordigers van de waterschappen deel uit van zowel het bestuurlijk Innovatieplatform als het ambtelijk Kennisplatform van HVC.

6. Gemeenschappelijke regeling Aquon

De gemeenschappelijke regeling heeft als doel om op het gebied van laboratoriumactiviteiten te komen tot kennisdeling en –ontwikkeling, vergroting van de efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht. Inmiddels is het inzicht in en de greep op de financiën en bedrijfsvoering sterk verbeterd.

7. Unie van Waterschappen

De Unie treedt namens de waterschappen op als vertegenwoordiger naar het parlement, de Rijksoverheid en andere overheid gerelateerde organisaties, zoals de VNG.

8.6 Mutaties overige bestemmingsreserves en voorzieningen

Overige bestemmingsreserves

Ten opzichte van de programmabegroting 2017 zijn er geen wijzigingen in de dotaties aan en onttrekkingen uit de overige bestemmingsreserves.

Voorzieningen

Ten opzichte van de programmabegroting is de toevoeging aan de pensioenvoorziening met € 200.000 per jaar verlaagd vanwege de extra dotatie in 2016.

9. Investerings

Hier wordt een totaaloverzicht opgenomen van het investeringsprogramma waarvoor we nog kredieten beschikbaar stellen. De onderwerpen daarvan zijn al vermeld in het hoofdstuk 'Programmabegroting'. Het overzicht hier is uitgebreid met uitgavenpatronen en kapitaallasten.

Programma 1

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
HWBP	11.750	1.900	0	2.750	0	7.100
Uitvoering Gouderak (KIJK)	210.750			27.500		183.250
Subsidie Gouderak (KIJK)	-200.900			-24.750		-176.150
Uitvoering Zuidplas/Capelle	1.900	1.900				
Subsidie Zuidplas/Capelle	0					
Uitvoering pov Voorlanden	785		785			
Subsidie pov Voorlanden	-785		-785			
Uitvoering innovatie Actuele Sterkte	1.560	1.560				
Subsidie innovatie Actuele Sterkte	-1.560	-1.560				
Reconstructie primaire wk	2.400	0	600	600	600	600
Reconstructie regionale wk	8.325	1.185	1.510	1.910	1.855	1.865
Totaal Programma 1	22.475	3.085	2.110	5.260	2.455	9.565

Meerjarenprognose uitgaven						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
-19.256	0	0	-21.312	9.978	-7.922	
19.100				9.500	9.600	
-38.500			-20.500		-18.000	
956	0	0	0	478	478	
-812	0	0	-812	0	0	
785		785				
-785		-785				
1.560		560	1.000			
-1.560			-1.560			
2.400	0	600	600	600	600	
8.325	1.185	1.510	1.910	1.855	1.865	
-8.531	1.185	2.670	-19.362	12.433	-5.457	

Kapitaalslasten						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
-5.342	0	35	-440	-442	-4.494	
-5.759	0	0	-569	-569	-4.621	
692	0	0	231	231	231	
-561	0	0	-187	-187	-187	
286	0	35	85	84	83	
0	0	0	0	0	0	
0	0	0	0	0	0	
0	0	0	0	0	0	
0	0	0	0	0	0	
182	0	14	43	56	70	
808	27	101	195	235	276	
-4.352	27	150	-203	-150	-4.148	

Programma 2

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Wateroverlastopgave	13.375	0	2.000	2.875	3.750	4.750
Verbeteringen Stedelijk Water	1.050	0	150	300	300	300
Uitvoer Kaderrichtlijn water 2016-2021	1.500	0	0	500	500	500
Peilbesluiten en leggers	1.250	50	150	250	350	450
Renovatie kunstwerken WS	3.700	0	1.000	900	900	900
Materieel HHSK	400	400	0	0	0	0
Totaal Programma 2	21.275	450	3.300	4.825	5.800	6.900

Meerjarenprognose uitgaven						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
5.875	0	500	1.375	1.500	2.500	
450	0	75	75	100	200	
1.100	0	0	200	400	500	
750	0	50	150	250	300	
3.100	0	500	800	900	900	
400	50	150	200	0	0	
11.675	50	1.275	2.800	3.150	4.400	

Kapitaalslasten						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
811	0	46	162	247	355	
143	0	3	40	47	53	
69	0	0	12	23	35	
87	1	7	18	26	36	
333	0	23	84	103	123	
230	9	59	58	57	56	
1.674	10	138	374	503	658	

Programma 3

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Renovatie awzi's	14.560	3.250	3.410	3.200	2.700	2.000
Renovatie transportstelsels	500	100	100	100	100	100
Uitv. studies en efficiëntiepl	375	0	125	0	125	125
Bijdragen aan gemeenten	1.610	730	880	0	0	0
Bijdrageregelingen	625	100	100	225	100	100
Totaal Programma 3	17.670	4.180	4.615	3.525	3.025	2.325

Meerjarenprognose uitgaven						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
13.916	40	4.044	3.844	3.344	2.644	
500	100	100	100	100	100	
375	0	125	0	125	125	
1.610	130	730	750	0	0	
625	0	200	225	100	100	
17.026	270	5.199	4.919	3.669	2.969	

Kapitaalslasten						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
2.507	75	370	666	718	753	
48	2	9	11	13	15	
45	0	3	11	14	17	
1.228	17	183	356	348	341	
177	2	25	49	51	52	
4.004	96	589	1.093	1.144	1.178	

Programma 4

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Duurzaam veilig	1.000	0	0	0	1.000	0
Reconstructie polderwegen	9.460	1.700	1.800	1.900	1.800	2.260
Vervanging wegbruggen	2.975	150	800	725	625	675
Materieel HHSK	880	120	323	197	120	120
Totaal Programma 4	14.315	1.970	2.923	2.822	3.545	3.055

Meerjarenprognose uitgaven						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
700	0	0	0	350	350	
9.060	1.700	1.800	1.900	1.000	2.660	
2.975	150	800	546	504	975	
840	0	323	197	40	280	
13.575	1.850	2.923	2.643	1.894	4.265	

Kapitaalslasten						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
46	0	0	0	23	23	
1.180	39	166	297	335	383	
255	3	26	62	76	91	
274	3	34	79	80	81	
1.754	45	225	438	513	578	

Programma 5

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Verkiezingen	1.125	0	0	1.125	0	0
Reconstructie eigendommen derden	330	330	0	0	0	0
Totaal Programma 5	1.455	330	0	1.125	0	0

Meerjarenprognose uitgaven						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
1.125	0	0	1.125	0	0	
330	180	150	0	0	0	
1.455	180	150	1.125	0	0	

Kapitaalslasten						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
78	0	0	26	26	26	
62	8	16	16	15	15	
140	8	16	42	41	41	

Ondersteunende producten

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Huisvesting	545	145	100	100	100	100
Materieel GIS	120	80	40	0	0	0
Totaal Ondersteunende Producten	665	225	140	100	100	100

Meerjarenprognose uitgaven						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
545	145	100	100	100	100	
120	80	40	0	0	0	
665	225	140	100	100	100	

Kapitaalslasten						
Totaal	2017	2018	2019	2020	2021	
93	3	15	24	26	28	
96	2	19	26	26	25	
189	5	34	50	52	53	

Totaal HHSK	77.855	10.240	13.088	17.657	14.925	21.945
--------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

35.865	3.760	12.357	-7.775	21.246	6.277	
---------------	--------------	---------------	---------------	---------------	--------------	--

7.801	192	1.152	1.794	2.103	-1.640	
--------------	------------	--------------	--------------	--------------	---------------	--

Afrondingsverschillen zijn mogelijk